

**УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО
СТОПАНСТВО**

Факултет „Икономика на инфраструктурата“

Катедра „Икономика на туризма

АВТОРЕФЕРАТ

На тема:

***„Приключенският туризъм за развитието на
дестинациите“***

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна
специалност „Икономика и управление“ (Туризъм)

Докторант:

Виктория Венциславова Коларова

Научен ръководител:

проф. д-р Мариана Кирилова Янева

София, 2025

Дисертационният труд е обсъден на Разширен катедрен съвет на катедра „Икономика на туризма” при Университет за национално и световно стопанство на 9 юни 2025 г. Авторът на дисертационния труд е докторант в задочна форма, съгласно Заповед № 236/29.01.2025г.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 17 септември 2025г. в Университета за национално и световно стопанство, София на заседание на Научно жури. Материалите по защитата са на разположение в Дирекция „Наука” и интернет страницата на Университета за национално и световно стопанство, София – www.unwe.bg.

НАУЧНО ЖУРИ:

Група вътрешни членове от УНСС:

- 1. Проф. д.н. Т. Парушева (УНСС)**
- 2. Проф. Е. Великова (УНСС)**

Група външни членове:

- 1. Проф. П. Димитров (Международно Висше Бизнес Училище)**
- 2. Проф. М. Филипова (ЮЗУ)**
- 3. Доц. П. Иванова (Стопанска академия Свищов)**

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	3
1. Актуалност и значимост на изследваната проблематика.....	3
2. Основна цел и изследователски задачи.....	4
3. Изследователска теза и работни хипотези.....	4
4. Обект и предмет на изследването.....	5
5. Научни приноси и научни резултати.....	5
6. Методология на изследването.....	7
7. Основни ограничения в изследването.....	9
8. Източници на информационно осигуряване.....	10
II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	12
1. Структура на дисертационния труд.....	12
2. Съдържание на дисертационния труд.....	12
III. СИНТЕЗИРАНО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	13
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	44
IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	46
V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	47
VI. ДЕКЛАРАЦИЯ.....	48

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност и значимост на изследваната проблематика

Актуалността на темата се обуславя от няколко индикатора, свързани с настоящото развитие на приключенския туризъм и търсенето на такъв продукт от съвременните потребители.

На първо място, приключенският туризъм създава изживявания и стимулира потребността на хората не само да пътуват, но и да търсят активни преживявания. Тази концепция е позната от изследванията на Pine и Gilmore¹, които разглеждат „икономиката на преживяванията“, част от която е и приключенският туризъм. Това предполага активното участие на туристите в различни дейности по време на престоя им в дестинацията. Този аргумент се подкрепя и от факта, че съвременният турист, дори по време на рекреация в дадена туристическа дестинация, търси и избира допълнителни мероприятия и екскурзии, предлагащи преживявания в сферата на приключенския туризъм.

Втори основен аргумент произтича от специфичното предлагане на различни видове специализирани туристически продукти и от нормативната уредба в България. Последната е свързана с приоритетните туристически продукти за развитието на някои от деветте туристически района.

Така например, приключенският туризъм е включен в разширената специализация на туристическите райони Дунав, Стара планина, Розова долина, Тракия, Родопи, Рила–Пирин, София и Бургас. Следва да се отбележи, че от общо девет туристически района в България, всеки със своя основна продуктова специализация (например културен, планински, здравен, делови или морски туризъм), приключенският туризъм присъства във всички, с изключение на район Варна (Северно Черноморие). Това представлява пропуск в концепцията за туристическо райониране, която се нуждае от актуализация, тъй като район Варна вече е развил допълнителен специализиран продуктов профил.

Като трети аргумент се изтъква търсенето на приключенски туризъм в три типа дестинации, които са приоритетни за съвременното развитие на туризма след периода 2020–2022 г. Това са дестинациите за здравен туризъм, за бизнес туризъм и — не на последно място — дестинациите за културен туризъм.

Съчетаването на приключенския туризъм с продуктите в приоритетните дестинации ще повиши качеството на преживяванията и ще отговори на потребностите

¹ Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). The experience economy: Work is theatre & every business a stage. 5-6

на съвременния турист за удовлетворяване на поне два потребителски мотива по време на туристическо пътуване или престой в конкретна дестинация.

Значимостта на изследването се определя от необходимостта да се анализира ролята и значението на приключенския туризъм като фактор за устойчивото развитие на туристическите дестинации. Разработването на модел за ефективно управление на приключенски туристически продукти в българските природни и културни условия, с фокус върху район Рила-Пирин, би допринесло за по-доброто разбиране и оползотворяване на потенциала на този сектор. Изследването цели да отговори на идентифицираните предизвикателства, като липсата на координирана маркетингова стратегия и бранд идентичност, и да предложи решения за успешното популяризиране на България като водеща дестинация за приключенски туризъм.

2. Основна цел и изследователски задачи

Целта на дисертационния труд е да се анализира и популяризира развитието на приключенския туризъм в приоритетните за него туристически райони, както и да разработи модел за неговото ефективно управление в контекста на българските природни и културни дадености.

За постигане на посочената цел са изведени следните **изследователски задачи**, чието изпълнение ще бъде представено като резултати или приноси в заключителната част на труда.

1. Изясняване на същността и спецификата на приключенския туризъм;
2. Извеждане и анализиране на добри практики и тенденции при лидерите в приключенския туризъм;
3. Обосновка на потенциала и атрактивността на дестинациите за приключенски туризъм включително и в България;
4. Изследване на маркетинговото управление на дестинации за приключенски туризъм;
5. Създаване на методика за оценка и анализ на атрактивността на дестинации за приключенски туризъм и нейното прилагане;
6. Разработване на модел под формата на препоръки за усъвършенстване на туристически продукт по приключенски туризъм;

3. Изследователска теза и работни хипотези

Изследователска теза:

Тезата, застъпена в изследването, е свързана с развитието и популяризирането на приключенския туризъм в българските туристически райони може да утвърди България като атрактивна, четирисезонна дестинация и да диференцира туристическото предлагане на туроператорите.

Работни хипотези:

Въз основа на теоретичния анализ и идентифицираните проблеми могат да се поставят следните хипотези:

Хипотеза 1: Липсата на изведени концептуални постановки, идентифицирани добри практики, маркетингова стратегия и бранд идентичност са ограничители за успешното развитие и популяризиране на туристическите райони в България за приключенски туризъм и комбинирани туристически продукти.

Хипотеза 2: Създаването на иновативни туристически продукти и туроператорски пакети, съчетаващи приключенски, екологични и културни елементи, ще увеличи посещаемостта и икономическите ползи за туристическите райони.

Хипотеза 3: Прилагането на устойчиви практики и инвестиции в туристическа инфраструктура ще минимизира негативното въздействие върху природната среда и ще повиши удовлетворението на туристите.

Хипотеза 4: Анализът на потребителските нужди и предпочитания ще подпомогне създаването на висококонкурентни туристически продукти, които отговарят на съвременните изисквания на пазара.

4. Обект и предмет на изследването

Обект на изследване е приключенският туризъм.

Предмет на изследването е анализът на приключенския туризъм и неговото развитие в избрани туристически райони на България.

5. Научни приноси и научни резултати

Научните приноси и резултати от настоящия дисертационен труд могат да бъдат систематизирани в следните направления:

1. Научни приноси:

Теоретико-методологични приноси:

- Предложена е нова, по-всеобхватна концептуализация на приключенския туризъм и са идентифицирани неговите основни измерения, което допринася за по-дълбокото разбиране на тази туристическа дейност.

- Изведени са теоретични основи за разграничаване на приключенския туризъм от други форми на туризъм, като са систематизирани неговите ключови характеристики и е предложена работна дефиниция, обхващаща неговата многоизмерност.
- Разработен е методологически инструментариум за емпирично изследване и оценка на приключенския туризъм в конкретен туристически район (Рила-Пирин), включващ критерии и показатели за анализ на потенциала, привлекателността и популяризирането на продукта и дестинацията.
- Адаптиран е моделът на трите нива на продукта (Ф. Котлър) и са интегрирани аспекти на сензорния маркетинг при разработването на концепция за интегриран туристически продукт за приключенски туризъм.

Практико-приложни приноси:

- ✓ Разработен е модел за интегриран туристически продукт за приключенски туризъм в район Рила-Пирин, който може да служи като основа за туроператори и хотели при създаването на конкурентоспособни пакетни предложения.
- ✓ Формулирани са конкретни стратегически насоки и препоръки за оптимизиране на управлението и развитието на приключенския туризъм в район Рила-Пирин, насочени към подобряване на брандинга, инфраструктурата, информационното осигуряване, устойчивостта и безопасността.
- ✓ Предложени са практически решения за ангажиране на местните общности и засилване на сътрудничеството между различните заинтересовани страни в сектора на приключенския туризъм.

2. Научни резултати:

- ✓ **Разработена е дефиниция на приключенския туризъм** и са описани неговите основни характеристики и видове, съобразени с актуалните тенденции. Направено е систематизиране на основните му измерения, което допълва съществуващите изследвания в българската научна литература.
- ✓ **Предложен е нов модел, който надгражда класическата концепция за трите нива на продукта (основен, реален, разширен).** Този подход осигурява цялостна и практическа рамка за създаване на висококачествени и запомнящи се приключенски преживявания.

- ✓ **Разработен е специфичен методологически инструментариум за емпирично изследване и оценка на приключенския туризъм**, приложим за анализ на потенциала, привлекателността и популяризирането на дестинации и продукти.
- ✓ **Създаден е модел за усъвършенстване на туристическия продукт за приключенски туризъм**, който е приложим както за района Рила–Пирин, така и за други дестинации. Той предоставя основа за туроператори и хотели за разработване на конкурентоспособни пакетни предложения.
- ✓ **Извършен е анализ на потенциала на туристически район Рила–Пирин**, идентифицирайки неговите силни и слаби страни, възможности и заплахи. На базата на този анализ са формулирани конкретни стратегически насоки и препоръки за оптимизиране на управлението и развитието на приключенския туризъм в района – включително брандинг, инфраструктура, информационно осигуряване, устойчивост и безопасност.
- ✓ **Предложени са практически решения за активно ангажиране на местните общности** и засилване на сътрудничеството между заинтересованите страни в сектора на приключенския туризъм.
- ✓ **Проведено анкетно проучване предоставя оригинални емпирични данни** за мотивацията, предпочитанията, оценките и нуждите на потенциални и реални приключенски туристи. Резултатите потвърждават централната роля на природните дадености и физическото предизвикателство като основни мотиватори.
- ✓ **Проведен е анализ на хотели и туроператори в района**, който разкрива съществуващи успешни модели за предлагане на приключенски продукти, но и значителен неизползван потенциал за развитие и диверсификация.
- ✓ **Констатирано е, че действащата нормативна уредба е твърде обща** и не е адаптирана към спецификите и нуждите на приключенския туризъм.
- ✓ **Изготвен е SWOT анализ**, който детайлизира основните силни и слаби страни, възможности и заплахи за развитието на приключенския туризъм в района.
- ✓ **Чрез емпиричното изследване са валидирани работните хипотези** относно факторите, влияещи върху развитието на приключенския туризъм в изследвания район.

6. Методология на изследването

За постигане на поставената цел и решаване на изследователските задачи в настоящия дисертационен труд е приложена комплексна методология, съчетаваща теоретични и емпирични подходи.

Теоретичното изследване се основава на:

- ✓ Критичен анализ и систематизация на научна литература: Проучени са български и чуждестранни литературни източници, монографии, статии, доклади и публикации, свързани със същността, характеристиките, видовете и управлението на приключенския туризъм, развитието на туристически дестинации, маркетинга в туризма и устойчивото развитие.
- ✓ Анализ на нормативни документи: Разгледани са релевантни законови и подзаконови актове, национални и регионални стратегии и концепции, свързани с туризма и приключенския туризъм в България.
- ✓ Дедуктивен подход: Използван е за извеждане на специфични изводи и хипотези от общи теоретични постановки.
- ✓ Сравнителен анализ: Приложен е при съпоставяне на добри практики от водещи международни дестинации за приключенски туризъм с условията и потенциала на България.

Емпиричното изследване е фокусирано върху туристически район Рила-Пирин и включва:

- ✓ Разработване на методологически инструментариум: Създаден е специализиран инструментариум за анализ и оценка на приключенския туризъм в района, включващ шест основни критерия с индикатори и специфични характеристики (географско положение, достъпност, капацитет на инфраструктурата, качество на услугите, риск и безопасност, екологична устойчивост, потребителско преживяване и пазарна конкурентоспособност).
- ✓ Анкетно проучване: Проведено е анкетно проучване сред 200 респонденти (потенциални и реални посетители на район Рила-Пирин) с цел събиране на първична количествена информация относно техните нагласи, предпочитания, преживявания и препоръки, свързани с приключенския туризъм.
- ✓ Интервюта със специалисти и представители на туристическия бранш: Проведени са интервюта с представители на хотели и туристически агенции в район Рила-Пирин, специализирани в разработването и предлагането на

продукти за приключенски туризъм, с цел събиране на качествена информация и експертни мнения.

- ✓ Статистически анализ на данни: Обработката на данните от анкетното проучване е извършена с помощта на статистически пакет SPSS, като са използвани дескриптивна статистика и тестове за зависимости (хи-квадрат тест, Cramer's V) за проверка на формулираните хипотези.
- ✓ SWOT анализ: Изготвен е SWOT анализ на приключенския туризъм в район Рила-Пирин за идентифициране на вътрешните силни и слаби страни, както и на външните възможности и заплахи.
- ✓ Квалиметрия и експертен анализ: Използвани са за определяне на коефициентите на значимост на критериите за оценка на приключенския туризъм.

Чрез комбинацията от тези методи се цели постигането на задълбочено и обективно изследване на проблематиката, както и разработването на научнообосновани изводи и практически приложими препоръки.

7. Основни ограничения в изследването

При провеждането на настоящото научно изследване бяха отчетени и съобразени някои основни ограничения, които е важно да бъдат упоменати:

- ✓ Обхват на емпиричното изследване: Въпреки че теоретичната част на дисертацията разглежда приключенския туризъм в по-широк национален и международен контекст, емпиричното изследване е фокусирано основно върху туристически район Рила-Пирин. Това ограничава възможността за директно генерализиране на изводите към всички туристически райони в България, предлагащи приключенски туризъм, тъй като всеки район има своите специфики. Останалите осем туристически района (Старопланински, Родопи, Софийски, Варненски черноморски, Тракия, Бургаски черноморски район, Розова долина и Дунав) попадат извън детайлния емпиричен анализ, тъй като в тяхната основна и разширена продуктова специализация приключенският туризъм не винаги е основен акцент или липсват достатъчно обекти, отговарящи на критериите за организиран приключенски туризъм.
- ✓ Ограничения, свързани с извадката на анкетното проучване: Макар да е положено старание за представителност, извадката от 200 респонденти в

анкетното проучване може да не отразява напълно всички демографски и социални групи потенциални и реални туристи. При анализа на някои подгрупи (например по статус "Друг" или при определени възрастови категории) броят на участниците е малък, което налага използването на специфични статистически тестове (Fisher's Exact Test) и ограничава възможността за по-детайлни заключения за тези конкретни групи.

- ✓ Липса на изчерпателна базова информация: Както е посочено в увода, един от основните проблеми е липсата на пълна и систематизирана базова информация за туристическите ресурси и обекти, доставчиците на услуги и състоянието на туристическото предлагане в областта на приключенския туризъм в страната. Липсата на детайлни данни за броя посетители, ангажирани конкретно с приключенски дейности, затруднява някои аспекти на анализа и оценката на икономическото въздействие.
- ✓ Динамика на сектора: Приключенският туризъм е динамично развиващ се сектор, в който постоянно се появяват нови тенденции, продукти и технологии. Изследването отразява актуалното състояние към момента на неговото провеждане, но някои аспекти могат да претърпят промени в бъдеще.
- ✓ Субективност при експертните оценки: При определянето на коефициентите на значимост чрез квалиметрия и при анализа на интервютата с експерти е възможно наличието на известна степен на субективност, въпреки стремежа за обективност и използването на стандартизирани подходи.

Въпреки тези ограничения, дисертационният труд предоставя ценни теоретични и практически резултати, които допринасят за по-доброто разбиране и развитие на приключенския туризъм в България.

8. Източници на информационно осигуряване

Информационното осигуряване на настоящия дисертационен труд се базира на широк кръг от първични и вторични източници, които могат да бъдат групирани както следва:

- ✓ Научна литература:
 - Монографии, книги и учебници: Български и чуждестранни издания, посветени на теорията и практиката на туризма, приключенския туризъм, управлението на туристически дестинации, маркетинга в туризма,

устойчивото развитие, икономиката на изживяванията и сензорния маркетинг.

- Научни статии и публикации: Статии от специализирани научни списания, сборници от конференции и други периодични издания, разглеждащи актуални проблеми и тенденции в изследваната област.
- Дисертационни трудове и автореферати: Сходни по тематика изследвания, предоставящи теоретични рамки и емпирични данни.

- ✓ Нормативни и стратегически документи:
 - Законодателство: Закон за туризма и свързаните с него наредби (Наредба за изискванията към категоризираните места за настаняване, Наредба за изискванията към туроператорите и туристическите агенти и др.).
 - Национални и регионални стратегии и концепции: Стратегически документи за развитие на туризма в България, Концепцията за туристическо райониране на България, стратегии за развитие на отделни туристически райони.
 - Доклади и анализи на институции: Доклади на Министерство на туризма, Националния статистически институт, Световната организация по туризъм (UNWTO), Европейската комисия и други релевантни организации.

- ✓ Емпирични данни (първична информация):
 - Анкетно проучване: Данни, събрани чрез проведена анкета сред 200 потенциални и реални посетители на туристически район Рила-Пирин.
 - Интервюта: Информация, получена от интервюта с представители на хотели и туристически агенции, опериращи в район Рила-Пирин и специализирани в приключенския туризъм.

- ✓ Онлайн източници и бази данни:
 - Официални туристически портали: Официалният туристически портал на България (bulgariatravel.org), портали на национални паркове (Рила, Пирин, Централен Балкан), Природен парк Витоша.
 - Специализирани онлайн платформи и уебсайтове: Booking.com, TripAdvisor, TrailForks.com, OutdoorActive.com, Rafting.bg, ClimbingGuideBG.com, eola.co, familyadventureproject.org, baatbg.org

(Българска асоциация за алтернативен туризъм), svi.eu (Център за насърчаване на вноса от развиващи се страни).

- Уебсайтове на международни организации: UNWTO (Световна организация по туризъм).
- ✓ Вътрешнофирмена информация и стандарти: Информация от туроператори и хотели относно техните продукти, услуги и стандарти за безопасност.

Използването на разнообразие от източници позволи комплексното разглеждане на изследваната проблематика и осигури надеждността и достоверността на направените анализи и изводи.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран в съответствие с поставените цели и задачи, избрания предмет и обект на изследване.

Неговият обем е 249 страници, от които 5 стр. увод, изложение (основен текст) в три глави – 218 стр., заключение – 6 стр., списък на използваната литература – 11 стр. и приложения – 6 стр.

В основния текст са илюстрирани 24 таблици и 16 фигури.

2. Съдържание на дисертационния труд

Структурата на дисертационния труд е следната:

УВОД

ГЛАВА ПЪРВА: Приключенският туризъм – същност, специфика, характеристики

- 1.1. Същност и специфика
- 1.2. Видове приключенски туризъм
- 1.3. Добри практики и тенденции в развитието на приключенския туризъм

ГЛАВА ВТОРА: Възможности за развитие на дестинации за приключенски туризъм

- 2.1. Потенциал за развитие на туристическа дестинация
- 2.2. Атрактивност на дестинациите за приключенски туризъм
- 2.3. Маркетингово управление на дестинации за приключенски туризъм в България

ГЛАВА ТРЕТА: Оценка и анализ на атрактивността на район Рила-Пирин за приключенски туристически продукти

- 3.1. Методология на емпиричното изследване
- 3.2. Анализ на резултатите от емпиричното изследване

3.3. Модел за усъвършенстване на туристическият продукт в район Рила-Пирин по приключенски туризъм

ЗАКЛЮЧЕНИЕ
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА
ПРИЛОЖЕНИЯ

Списък с таблиците и фигурите в дисертационния труд
Списък с таблици
Списък с фигури

III. СИНТЕЗИРАНО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ГЛАВА ПЪРВА: Приключенският туризъм – същност, специфика, характеристики

Първа глава на дисертационния труд е посветена на детайлното изследване на приключенския туризъм, като се разглеждат неговата същност, специфични характеристики, историческо развитие и основни терминологични уточнения. Целта е да се изгради солидна теоретична основа за последващия анализ на възможностите за развитие на дестинациите чрез този вид туризъм.

В точка 1.1. „Същност и специфика“ се въвежда понятието приключенски туризъм. Тази задача е изпълнена чрез обстоен и критичен преглед, както и задълбочен анализ на съществуващата научна литература и утвърдени практики в областта, с цел ясно дефиниране на терминологията, свързана с приключенския туризъм.

Според Глобалния доклад за приключенски туризъм на Световната организация по туризъм (UNWTO)², приключенският туризъм се дефинира като форма на туризъм, при която туристите участват във вълнуващи и нетрадиционни дейности, често включващи физически предизвикателства и известен риск. Тези дейности варират от планинско катерене, спускане с рафтинг и ски спортове, до експедиции в отдалечени и екзотични райони.

Altman и Ginnatt описват приключенския туризъм като „съвкупност от нови туристически практики, акцентиращи върху взаимодействието с природната среда и активното физическо участие на туристите³“. Тази форма на туризъм е популярна сред млади хора и представители на професии, свързани с високи нива на стрес, за които контактът с природата, съчетан с физическо натоварване, е от съществено значение.

² World Tourism Organization (UNWTO). Glossary of tourism terms. <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>, Проверено на 29 април 2021г.

³ Altman, I., & Ginat, J. (1992). Place attachment: How many meanings. In Socioenvironmental metamorphoses: Builtscapes, landscape, ethnoscape, euroscape. Proceedings of the IAPS 12 International Conference (125-131).

Макар да се отчита и влиянието на модни тенденции, основата на приключенския туризъм остава в осъзнатата нужда от пълноценно преживяване на природната среда.

Според Boudreau и колектив⁴, съществен елемент на приключенския туризъм е физическото предизвикателство – дейностите обикновено изискват физическа активност и издръжливост, като по този начин насърчават здравословния начин на живот. Емоционалното обогатяване също е значим компонент, който предоставя възможности за лични преживявания и личностно развитие. Наблюдава се повишен интерес към устойчивия туризъм и отговорното посещение на природни и културни обекти.

Според Cheng и колектив⁵, в основата си приключенският туризъм се характеризира с три взаимосвързани елемента: физическа активност, взаимодействие с природата и културен обмен. Всеки от тях предлага различен тип привлекателност за туриста. Физическата активност – независимо дали става въпрос за лека разходка или екстремно катерене – създава усещане за постижение.

Gross и Sand⁶ определят термина "приключенски туризъм" като утвърден в туристическата индустрия, който обаче продължава да се развива динамично. Това развитие бележи преход от традиционните пътувания с развлекателна цел към преживявания, които разширяват личните и културни граници. Поради бързото разрастване на сектора, от съществено значение е изграждането на ясно и прецизно определение, което да ориентира както участниците в индустрията, така и потенциалните туристи.

За целите на дисертационния труд е предложена работна дефиниция (*Приключенският туризъм представлява динамична подгрупа на туризма, фокусирана върху търсенето на нови изживявания и предизвикателства, често свързани с елементи на риск, физическо натоварване и тясна връзка с природата или различни култури*). Тя синтезира тези ключови елементи – *нови изживявания, предизвикателства, риск, физическо натоварване и връзка с природата или културата* – като същевременно отчита субективния характер на понятието "приключение" (*преживяване, което излиза извън рамките на обичайното, включва елементи на*

⁴ Boudreau, M., Szabo, A., Kim, S. H., Bisson, M. J., & Lee, J. W. (2020). The psychological benefits of adventure sports: An integrative review. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 12(1), 3-47

⁵ Cheng, M., Edwards, D., Darcy, S., & Redfern, K. (2018). A tri-method approach to a review of adventure tourism literature: Bibliometric analysis, content analysis, and a quantitative systematic literature review. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 42(6), 997–1020

⁶ Gross, S., & Sand, M. (2020). Adventure tourism: a perspective paper. *Tourism Review*, 75(1), 153–157

предизвикателство (физическо или психическо), изследване на непознатото, известен риск и непредсказуемост, което има потенциала да доведе до личностно израстване чрез преодоляване на бариери. Възприемането на "приключението" е индивидуално за всеки турист.). Важно е да се отбележи, че повечето цитирани дефиниции са достатъчно общи, за да позволят включването на широк спектър от дейности, но за по-детайлен анализ е необходимо разграничаването на "soft" и "hard" приключенски туризъм, както и отчитането на специфичните мотивации на различните потребителски сегменти.

Приключенският туризъм е популярен поради няколко причини: тръпката и вълнението, бягството и изследването, личното израстване и предизвикателството, насърчаването на оценяването на естествената среда, уникалните преживявания, социалното взаимодействие и ползите за здравето и благосъстоянието.

Историята на приключенския туризъм проследява развитието му от ранни изследователски пътешествия, започващи с личности като Марко Поло и Христофор Колумб, чиито открития разширяват границите на познатия свят. Корените на приключенските пътувания могат да бъдат проследени още до древните цивилизации (гърци, римляни) и религиозните пътувания през Средновековието. През XIX век се появява по-развлекателна форма на туризъм с "Гранд Турс" на млади аристократи, съчетано със зараждането на алпинизма – символично ознаменувано с изкачването на Матерхорн от Едуард Уимпър през 1865 г. С появата на Томас Кук и първата туристическа агенция, както и с Индустриалната революция, която създава нова класа с повече свободно време и средства, пътуванията стават по-достъпни. Разказите на изследователи продължават да вдъхновяват търсенето на нови преживявания. След Втората световна война дейностите на открито стават все по-популярни, а през 60-те и 70-те години на XX век се наблюдава възход на пътуването с раница. През XX век технологичният напредък и развитието на транспорта допълнително улесняват достъпа до отдалечени региони. XXI век бележи експлозия в популярността на приключенския туризъм, като фокусът се измества не само към адреналина, но и към свързването с нови култури и екотуризма. Технологиите, особено интернет и социалните медии, играят важна роля. Появява се екотуризмът като популярна тенденция, а съвременният приключенски турист търси и автентични културни преживявания. Целият сектор се движи към по-устойчив модел, с подчертаване на релевантността на историческите етапи, включително ранните експедиции, Златната ера на сафарито, развитието на екстремните спортове и нарастващата екологична съзнателност за съвременния приключенски туризъм, включително и в България.

Изведени са основните характеристики на приключенския туризъм, които го дефинират: очакване на неизвестното и непредсказуемостта; дълбока връзка с природата; физическо предизвикателство и награда от преодоляването му; потапяне и трансформация като резултат от преживяването; ангажимент за устойчивост; широк спектър от преживявания (от леки до тежки); активно участие на туриста; елемент на риск (възприеман или реален); културно взаимодействие; образователен компонент; лично израстване; екологична чувствителност; необходимост от специализирано оборудване; работа в малки групи и персонализирани изживявания; посещение на неутъпкани дестинации; и сезонност на някои дейности. Доставчиците на приключенски туристически дейности често използват специализирани стратегии за управление на риска. Секторът е привлекателен за широка демографска група, но особено популярен сред по-младите поколения, като същевременно нараства и пазарът на по-възрастни приключенски туристи. Подчертава се икономическото влияние и необходимостта от отговорни практики за избягване на негативни въздействия върху околната среда и културата. Приключенският туризъм е неизменно свързан с природата и често включва придобиване на нови умения. Технологичният напредък и непредсказуемостта също са важни аспекти.

Във Фигура 1 са систематизирани основните характеристики на приключенския туризъм:

Фигура 1: Основни характеристики на приключенския туризъм

Адаптирано от автора

Изведени са основните характеристики на приключенския туризъм: очакване на неизвестното и непредсказуемостта; дълбока връзка с природата; физическо предизвикателство и награда; потапяне и трансформация; ангажимент за устойчивост; широк спектър от преживявания (от леки до тежки); активно участие на туриста; елемент на риск; културно взаимодействие; образователен компонент; личностно израстване; екологична чувствителност; необходимост от специализирано оборудване; работа в малки групи; персонализирани изживявания; посещение на неутъпкани дестинации; и сезонност на някои дейности.

Доставчиците на приключенски туристически дейности често използват специализирани стратегии за управление на риска. Секторът е привлекателен за широка демографска група, но особено популярен сред по-младите поколения, като същевременно нараства и пазарът на по-възрастни приключенски туристи. Подчертава се икономическото влияние и необходимостта от отговорни практики за избягване на негативни въздействия върху околната среда и културата. Приключенският туризъм е неизменно свързан с природата и често включва придобиване на нови умения. Технологичният напредък и непредсказуемостта също са важни аспекти.

В точка 1.2. Видове приключенски туризъм се анализират потребителските профили и мотивации, които формират туристическите преживявания. Обобщени са 9 типа приключенски туристи: екстремни, природолюбители, културни, търсещи приключение, борещи се със страхове, търсещи духовност, ориентирани към групова динамика, споделящи преживявания и търсещи взаимодействие с местните общности. Приключенският туризъм се сегментира на екстремен, безопасен, базиран на природата, културен и според средата (въздушен, воден, наземен). Подробно са разгледани особеностите, изискванията към участниците и типовете дейности, характерни за „мек“ (soft adventure) и „екстремен“ (hard adventure) приключенски туризъм. Мекият приключенски туризъм обикновено включва дейности с по-нисък риск и по-малко физическо натоварване, като пешеходни турове, наблюдение на диви животни или културни експедиции. Екстремният приключенски туризъм, от друга страна, е свързан с висок риск, значителни физически предизвикателства и често изисква специализирани умения и оборудване, като алпинизъм, бънджи скокове или рафтинг по бързи води.

За по-ясна и систематизирана представа относно типовете приключенски туристи и техните мотивации, в Таблица 1 са обобщени основните категории:

Таблица 1: Типове приключенски туристи и тяхното описание

Тип приключенски турист	Описание
Екстремни приключенци	Туристи, търсещи интензивни предизвикателства и високи нива на адреналин чрез дейности като бързи скокове, парапланеризъм, алпинизъм, кайтсърфинг, екстремно гмуркане или спускане с рафтинг по бързи води. Тези дейности изискват висока физическа подготовка и специализирано оборудване, като целта е преодоляване на значителни лични и физически граници.
Природолюбители	Те са фокусирани върху непосредствената връзка с природата и изследването на непокътнати природни зони. Активностите им включват планинско колоездене, трекинг в отдалечени местности, каякинг в диви местности, наблюдение на птици, фотосафари или екотуризм, като основната им цел е опознаване и опазване на биоразнообразието.
Културни приключенци	Потребители, търсещи автентични културни и традиционни преживявания, които са интегрирани в приключенски програми. Това може да включва участие в местни фестивали, изучаване на традиционни занаяти, кулинарни практики по време на пътуване, или посещения на исторически и археологически обекти в отдалечени райони.
Търсачи на приключения	Мотивират се от стремежа към новаторски и предизвикателни приключенски изживявания, с цел преодоляване на лични граници и изпитване на нещо непознато в контекста на пътуването. Те често се ориентират към нови, по-малко популярни дестинации и дейности, които предлагат усещане за откривателство и уникалност.

<p>Преодоляващи предизвикателства</p>	<p>Туристи, които използват приключенския туризъм и неговите специфични дейности като средство за справяне с лични страхове и фобии (напр. страх от височини чрез бърнджи скокове или катерене, клаустрофобия чрез спелеология, или хидрофобия чрез гмуркане). За тях приключението е инструмент за личностно развитие и терапия.</p>
<p>Духовно търсеци</p>	<p>Ангажират се с продължителни приключенски преходи по специфични маршрути (напр. поклоннически пътища, медитативни ретрийти в природата) или пътувания с елементи на предизвикателство (като продължителни трекинги), с основна цел духовно обогатяване, себепознание и намиране на вътрешен мир чрез отдалеченост от цивилизацията.</p>
<p>Социални приключенци</p>	<p>Проявяват предпочитание към групови приключенски активности, изискващи съвместно планиране, координация и сътрудничество в рамките на екип за постигане на обща цел (напр. експедиции, групови изкачвания, отборни състезания). За тях социалният аспект и изграждането на екипен дух са ключови.</p>
<p>Разказвачи на преживявания</p>	<p>Туристи, за които е от съществено значение възможността да споделят своите приключенски преживявания с близки, приятели или по-широка социална мрежа чрез снимки, видеоклипове, блогове или социални медии. Тяхната мотивация често е свързана с документирането и разпространението на уникалните си преживявания.</p>
<p>Общностно ангажирани</p>	<p>Туристи, които активно търсят взаимодействие с местните общности по време на своите приключенски пътувания, с цел по-голямо разбиране и оценяване на тяхната култура, традиции и начин на живот. Те често</p>

	участват в доброволчески дейности или подкрепят местни инициативи.
--	--

Автора систематизация по Sung, H. H. (2004). Classification of adventure travelers: Behavior, decision-making, and target markets. *Journal of Travel Research*, (343–356)⁷

Разгледани са популярни разпознаваеми приключенски дейности, включващи алпинизъм, рафтинг, скачане с парашут, изследване на пещери, скално катерене, парапланеризъм, гмуркане, ледено катерене, сърфиране, кайтсърфинг, сандбординг, алпийски тролей, каякинг, сноуборд, планинско колоездене, делтапланеризъм, конна езда, уиндсърфинг, каране на кану, летене с балон с горещ въздух, ски, сафари и свободно катерене.

Също и популярни креативни приключенски дейности (Таблица 2), като летене с костюм Wingsuit, вулканичен борд, ледено плуване, пещерно гмуркане, хайлайнинг, хели-ски, бърнджи скокове от балони и преследване на торнадо.

Таблица 2. Популярни креативни приключенски дейности

Летене с костюм Wingsuit	Вдигащ адреналина скок от самолет или скала, летци с Wingsuit се плъзгат във въздуха с помощта на специално проектирани костюми, имитиращи полета на птици и осигуряващи несравнима свобода във въздуха.
Вулканичен борд	Плъзгайки се по склоновете на вулканичната пепел, този екстремн спорт е наподобява сноуборд и сандборд, но върху терен на активен вулкан.
Ледено плуване	Наслаждавайки се на студени води, ентузиастите се гмуркат в ледени езера или полярни морета, предизвиквайки издръжливостта на тялото на студ и изживявайки смразяващата преградка на природата.

⁷ Sung, H. H. (2004), Classification of adventure travelers: Behavior, decision-making, and target markets *Journal of Travel Research*, 42(4), 343–356.

<p>Пещерно гмуркане</p>	<p>Впускат се в подводни пещери, водолазите изследват потопени лабиринти, разкривайки мистичната красота на сталактитите и редкия воден живот в това сливане на спелеология и гмуркане.</p>
<p>Хайлайнинг (Highlining)</p>	<p>Разхождайки се по слаклайн между скали или небостъргачи, хайлайнерите балансират несигурно над зашеметяващи (и често замайващи) гледки, изисквайки както физически баланс, така и умствена сила.</p>
<p>Heli-Skiing</p>	<p>Това е вид каране на ски или сноуборд, с разлика, че скиорите се спускат от планината по едни напълно непознати и необорудвани маршрути. На върха на планината хели-ски ентузиастите се качват с хеликоптер, а слизайки по такъв рискован начин, скиорите получават несравним адреналин.</p>
<p>Бънджи скокове от балони с горещ въздух</p>	<p>Издигайки традиционното бънджи скачане, търсачите на силни усещания скачат от реещи балони с горещ въздух, изживявайки свободно падане преди успокояващото дръпване на бънджи въжето.</p>
<p>Преследване на торнадо</p>	<p>Въоръжени с метеорологични инструменти и дързък дух, приключенците преследват торнадо, за да изучават, снимат и изпитат чистата сила на яростта на природата отблизо.</p>

Скачане от морски скали	Гмуркане от извисяващи се крайбрежни скали, скачачи свободно падат, преди да разгънат парашутите си, изживявайки бързана на фона на бучещи океани и скалисти брегове.
Гмуркане с дълбоководни акули	Спускатки се в дълбините на океана, водолазите се сблъскват с някои от най-великолепните и неразбрани хищници в света, наблюдавайки ги в естествените им местообитания от безопасността на клетки или открити води.

Източник: Авторова систематизация адаптирана по „10 Unusual Active Family Adventures” May 23, 2022 Available at: <https://www.familyadventureproject.org/10-unusual-active-family-adventures/>⁸

Точка 1.3. „Добри практики и тенденции в развитието на приключенския туризъм“ се изследват и анализират добри практики и съвременни тенденции, които оформят развитието на приключенския туризъм в световен мащаб. Този анализ обхваща няколко ключови аспекта, които са от съществено значение за успеха и устойчивостта на приключенските дестинации:

Разгледани са успешни модели и стратегии за устойчиво развитие и управление на приключенския туризъм. Тези практики са насочени към устойчиво използване на природните ресурси, минимизиране на негативното въздействие върху околната среда и местните общности, и осигуряване на дългосрочна жизнеспособност на дестинациите чрез етични принципи и отговорно поведение. Примерите включват инициативи за намаляване на отпадъците, използване на възобновяеми източници на енергия и подкрепа за местни екосистеми. Практиката "Leave No Trace" и адаптацията към измененията в климата също са ключови. Устойчивият подход включва и уважаване на местната култура и общност.

⁸ „10 Unusual Active Family Adventures” Available at: <https://www.familyadventureproject.org/10-unusual-active-family-adventures/> (Проверено на: 23 май 2022)

Идентифицирани са водещи иновации в предлагането на приключенски туристически продукти и услуги. Това включва разработването на нови дейности (като зиплайнинг, каньонинг, пещерен туризъм), създаването на иновативни туристически дестинации, които предлагат уникални преживявания, и въвеждането на модерни формати за преживявания (например тематични приключенски лагери, съчетаващи образование и приключение).

Анализирана е все по-нарастващата и трансформираща роля на дигиталните технологии в модерния приключенски туризъм. Това включва използването на виртуална реалност (VR) и разширена реалност (AR) за маркетинг, предварително планиране и обогатяване на преживяванията, дигитални платформи за резервации и споделяне на преживявания, както и носими устройства за проследяване, навигация и безопасност.

Подчертана е ключовата важност на интегрирането и активното ангажиране на местните общности в развитието на приключенския туризъм, осигурявайки им икономически ползи и запазване на културната идентичност и традиции.

Разгледани са иновативни маркетингови подходи, включително сензорен маркетинг, които се използват за успешно привличане на целеви аудитории и позициониране на приключенските дестинации в силно конкурентна глобална среда, като се акцентира върху уникалните, емоционално наситени и трансформиращи преживявания, които приключенският туризъм предлага. Обсъждат се управлението на туристическите потоци, законодателните аспекти, бизнес моделите и безопасността.

Анализиран се тенденциите в потребителското поведение (търсене на персонализирани и уникални преживявания, интерес към активни и предизвикателни изживявания, нарастваща еко- и социална осведоменост), интеграцията на технологии (виртуална реалност, дигитални платформи) и предизвикателствата и стратегиите за опазване на околната среда и културното наследство (Таблица 3). Разглежда се влиянието на социалните медии и маркетинговите стратегии, както и ролята на местни, регионални и глобални инициативи. Обсъждат се управлението на туристическите потоци, законодателните аспекти, бизнес моделите и безопасността.

Таблица 3. Предизвикателства и стратегии за опазване на околната среда и културното наследство.⁹

	Предизвикателство	Стратегии
--	--------------------------	------------------

⁹ Jennifer Laing, Warwick Frost. Explorer Travellers and Adventure Tourism. 2014

<p>Устойчиво управление на туристическите потоци</p>	<p>Нарастващият туристически поток в приключенски райони може да доведе до претоварване и нежелани въздействия върху природната среда.</p>	<p>Въвеждане на лимити за броя на туристите, определяне на периоди на по-ниска активност, и създаване на маршрути, които минимизират въздействието.</p>
<p>Интегриране на принципите на еко-туризъм</p>	<p>Опазването на биоразнообразието и запазването на екосистемите са от решаващо значение за приключенския туризъм.</p>	<p>Интегрирането на принципите на еко-туризъм, като разработка на пътеводители и програми с фокус върху образователната страна на природата.</p>
<p>Организация на образователни кампании</p>	<p>Липсата на осъзнаване за уязвимостта на природата и културното наследство може да доведе до недопустимо поведение на туристите.</p>	<p>Провеждане на образователни кампании, съсредоточени върху етиката на приключенския туризъм, ефективно съзнание и обучение на туристите за правилата на поведение в природата и отношенията с местните общности.</p>
<p>Устойчиво водене на пътеки и маршрути</p>	<p>Неправилното обхождане на пътеките и неконтролираните маршрути могат да доведат до ерозия и повреждане на природните среди.</p>	<p>Установяване на зони и маршрути, където е позволено обхождане на пътеките, както и изграждане на устойчиви маршрути, които намаляват въздействието върху околната среда.</p>

Опазване на културното наследство	Прекомерната комерциализация може да доведе до загуба на автентичност и увреждане на традициите на местните общности.	Разработка на стратегии за опазване на културното наследство, като установяване на правила за посещения и взаимодействие с местните общности, може да поддържа устойчивото управление.
--	--	---

Източник: Авторова систематизация адаптирана по Асоциация Археа „Стратегия за опазване и устойчиво развитие на културно-историческото наследство в Република България“, Сфера, 2003, ISBN 9549803074¹⁰

В заключение, първа глава дефинира приключенския туризъм като динамичен сектор с нарастващо значение, който предлага уникални преживявания и има потенциал за устойчиво развитие, ако се управлява отговорно и с внимание към природните, културни и социални аспекти. В първа глава на дисертационния труд се изследват задачи 1 и 2 на дисертационния труд, поставени в увода, а именно:

1. Изясняване на същността и спецификата на приключенския туризъм;
2. Извеждане и анализиране на добри практики и тенденции при лидерите в приключенския туризъм;

Представеният в тази глава обстоен и задълбочен анализ на концептуалните основи и специфичните характеристики на приключенския туризъм осигурява необходимата теоретична рамка за настоящия дисертационен труд. Тази рамка е фундаментална за по-нататъшното изследване на потенциала на приключенския туризъм за устойчиво развитие на дестинациите, което е основен предмет на дисертацията. Според водещи международни организации и изследователи, чиито дефиниции и концепции са обстойно разгледани и анализирани в тази глава, разбирането на приключенския туризъм е от ключово значение както за

¹⁰ Асоциация Археа. (2003). Стратегия за опазване и устойчиво развитие на културно-историческото наследство в Република България. Сфера. 15-17

задълбочените академични изследвания, така и за ефективното му практическо управление и прилагане в индустрията. Главата полага здравите основи за следващите изследвания, като прецизно дефинира основните понятия и извежда ключовите аспекти, които ще бъдат разгледани в по-голяма дълбочина в следващите глави, базирайки се на критичен преглед на съществуващата научна литература и утвърдени добри практики в сферата на приключенския туризъм.

ГЛАВА ВТОРА: Възможности за развитие на дестинации за приключенски туризъм

Втора глава на дисертационния труд анализира потенциала на България за развитие като дестинация за приключенски туризъм. Разглеждат се характеристиките на туристическата дестинация, факторите, определящи нейната атрактивност за приключенски туристи, и спецификите на маркетинговото управление в този сектор.

В точка 2.1 „Потенциал за развитие на туристическа дестинация“ се разглежда значението на природните, културните, социално-икономическите и инфраструктурните фактори като основа за изграждане на конкурентоспособна туристическа дестинация. Особен акцент е поставен върху потенциала на България за развитие на приключенски туризъм, който се базира на разнообразни природни дадености, включително планински релеф, реки, пещери, морско крайбрежие и биологично разнообразие.

Направен е задълбочен преглед на ключови географски райони, подходящи за развитие на приключенски форми на туризъм. В Таблица 4 са представени основните дестинации като Рила, Пирин, Стара планина, Родопите, река Струма, река Арда, Черноморското крайбрежие и Белоградчишките скали, като за всяка е посочен характерният туристически продукт – планински преходи, скално катерене, рафтинг, каякинг, ски, винени и културни турове.

Таблица 4. Основни дестинации за приключенски туризъм в България и предлагани продукти

Дестинация	Приключенски продукти	Източник
Рила	Планински преходи, Алпинизъм, Ски	Национален парк "Рила" (https://rilanationalpark.bg/),

		Български туристически съюз (https://btsbg.org/)
Пирин	Планински преходи, Скално катерене, Ски	Национален парк "Пирин" (https://pirin.bg/), Българска планинска спасителна служба (https://pss.bg/)
Стара Планина	Пешеходни маршрути, Планинско колхозене, Парапланеризъм	Туристически информационен център (https://bulgariatravel.org/), Българска федерация по планинско колхозене (https://bfmb.org/)
Родопите	Планински преходи, Спелеология, Каякинг	Туристически информационен център (https://bulgariatravel.org/), Българска федерация по спелеология (https://caves.bg/)
Витоша	Пешеходни маршрути, Ски, Планинско колхозене	Природен парк "Витоша" (https://park-vitosha.org/), Витоша ски (https://vitoshaski.bg/)
Черно море	Сърфиране, Кайтсърфинг, Гмуркане	Туристически информационен център (https://bulgariatravel.org/), Водни спортове България (https://watersports.bg/)
Река Струма	Рафтинг, Каякинг	Туристически информационен център (https://bulgariatravel.org/), Адвенчър Нет (https://adventurenetsbg.com/)
Река Арда	Каякинг, Кану	Туристически информационен център (https://bulgariatravel.org/), Каяк

		турове България (https://kayaktours.bg/)
Белоградчишки скали	Скално катерене, Хайкинг	Туристически информационен център (https://bulgariatravel.org/), Белоградчик туристически гид (https://visitbelogradchik.com/)
Мелник	Пешеходни маршрути, Винени турове	Туристически информационен център (https://bulgariatravel.org/), Винени турове България (https://winetours.bg/)
Седемте рилски езера	Планински преходи, Йога ретрийти	Национален парк "Рила" (https://rilanationalpark.bg/), Йога ретрийти Рила (https://yogaretreats.bg/)
Крушунски водопади	Пешеходни маршрути, Фотографски турове	Туристически информационен център (https://bulgariatravel.org/), Фото турове България (https://phototours.bg/)

Източник: Авторова систематизация

Таблица 5 допълва анализа чрез обобщение на основните планински дестинации и тяхната пригодност за различни приключенски активности. Посочени са наличните ресурси и условия за развитие на ски туризъм, планинско колоездене, пещерен туризъм и парапланеризъм. Подчертана е важноста на съществуващата инфраструктура, както и достъпът до природни паркове и защитени територии, които създават условия за устойчиво използване на ресурсите.

Таблица 5. Основни планински дестинации в България и предлагани приключенски активности

Планинска дестинация	Приключенски активности	Кратка характеристика
-------------------------	----------------------------	--------------------------

Рила	Ски, Сноуборд, Алпийско катерене	Високи върхове и гляциални езера, подходящи за зимни и алпийски спортове ¹¹
Пирин	Трекинг, Планинско катерене, Планинско колхозене, Ски	Карстов релеф и върхове като Вихрен; част от Пиринския национален парк
Родопи	Планинско колхозене, Ски, Къмпинг	Гористи терени и релеф, подходящ за целогодишни приключения и къмпинг ¹²
Стара планина	Пешеходни маршрути, Парапланеризъм	Разнообразни маршрути и открити хребети, подходящи за пешеходен туризъм и парапланеризъм ¹³
Витоша	Планинско колхозене, Планински преходи	Достъпна от София; предлага маршрути за пешеходни и велосипедни преходи ¹⁴

Източник: Авторова систематизация по текстови данни

Важна част от анализа е сравнителният преглед между България и международни дестинации с утвърден имидж в областта на приключенския туризъм, като Швейцария, Нова Зеландия, Коста Рика и Норвегия. Таблица 6 обобщава сравнителните предимства на България – природно разнообразие, сезонна достъпност, конкурентни цени, географско разположение и налична транспортна свързаност. Същевременно се

¹¹ Официален туристически портал на България. Достъпно на: <https://bulgariatravel.org/bg/what-to-do/> [прегледано на 07 май 2023]

¹² Официален туристически портал на България. Достъпно от: <https://bulgariatravel.org/bg/rodopi/> [прегледано 07 май 2023]

¹³ Дирекция Национален Парк Централен Балкан. [прегледано 07 май 2023]. Достъпно от: <https://visitcentralbalkan.net/tourism/routes/>

¹⁴ Дирекция Природен Парк Витоша. [прегледано 07 май 2023]. Достъпно от: <https://park-vitoshia.org/tourism/>

посочват предизвикателствата, свързани с недостатъчното популяризиране на дестинацията, липсата на интегрирани маркетингови подходи и ограничени инвестиции в специализирана инфраструктура.

Таблица 6. Сравнителен анализ на конкурентни дестинации в приключенския туризъм

Дестинация	Основни предимства в приключенския туризъм	Основни недостатъци/Предизвикателства
Швейцария	Висок клас услуги за алпийски туризъм, катерене и ски; отлична инфраструктура.	Високи цени; ограничени опции за бюджетен туризъм.
Нова Зеландия	Изключително разнообразна природа; широк спектър от екстремни и приключенски активности (бънджи, рафтинг, трекинг).	Далечно географско разположение за европейски и северноамерикански туристи; високи транспортни разходи.
Коста Рика	Богато биоразнообразие; фокус върху еко-приключения, каякинг, сърф.	Конкуренция от други латиноамерикански дестинации; на места инфраструктурни предизвикателства.
Норвегия	Уникални природни пейзажи (фиорди, планини); възможности за алпийски туризъм, планинско колхозене, риболов.	Високи разходи; сурови и на места непредсказуеми климатични условия.
България	Необходимост от по-ефективно маркетингово позициониране и изграждане на бранд идентичност; нужда от целенасочени инвестиции в туристическата инфраструктура на места; подобряване на качеството на услугите..	Необходимост от по-ефективно маркетингово позициониране и бранд идентичност; нужда от целенасочени инвестиции в туристическа инфраструктура на места; развитие на качеството на услугите.

Авторова систематизация

Изводите от точка 2.1 потвърждават, че България притежава висок стратегически потенциал за развитие като устойчива дестинация за приключенски туризъм. Необходими са целенасочени усилия за подобряване на достъпа до информация, развиване на кадровия капацитет, изграждане на нова и модернизиране на съществуващата инфраструктура, както и прилагане на добри практики за управление на туристическите потоци в синхрон с принципите на устойчивост.

Точка 2.2. "Атрактивност на дестинациите за приключенски туризъм" изследва съвременните подходи за повишаване на конкурентоспособността и привлекателността на дестинациите, ориентирани към приключенския туризъм. Анализът се базира на интегриране на добри практики и устойчиви принципи при управлението на ресурсите и туристическата среда, което е в съответствие с концепциите за устойчиво развитие в туризма (според UNWTO¹⁵).

Сред основните акценти е включването на **местните общности** в процеса на планиране и реализация на туристически продукти. Това участие не само стимулира икономическото развитие на регионално ниво, но и гарантира автентичност и устойчивост на туристическото преживяване. Тази стратегия на участие е широко застъпена в съвременната литература за устойчив туризъм, подчертавайки важността на местното приемане и ползи.

Друг ключов елемент е **устойчивото управление на природните ресурси**, като се акцентира върху запазването на екосистемите, биоразнообразието и природния ландшафт. За устойчивото използване на ресурси се препоръчва въвеждане на зонирание, екологичен мониторинг и ограничения върху натоварването на чувствителни територии. Този подход кореспондира с принципите на екотуризма и отговорното пътуване, предложени от редица изследователи, включително Honey, M¹⁶ -проучване за екотуризма и устойчивото развитие.

Особено внимание се обръща на **безопасността на туристите** – съществен фактор за атрактивността на дестинациите за приключенски туризъм. Обезпечаването на безопасна среда включва разработване на стандарти, предоставяне на обучение за водачи и персонал, наличие на аварийни планове и подходящо оборудване. Значението на безопасността е подчертано в различни проучвания на риска в туризма. Тези аспекти са разгледани и във въпросника, където се поставя акцент върху предприетите мерки за

¹⁵ UNWTO. (2016). Global Report on The Power of Youth Travel. Madrid, Spain.

http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/2wyse_ultimosCambios.pdf Видяно на 23 октомври 2021

¹⁶ Honey, M. (2008). Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise? Island press 7-8

сигурност от страна на туристическите обекти, както е видно от въпросите "Какви мерки предприемате за гарантиране на безопасността на гостите, участващи в приключенски дейности?" и "Разполагате ли със специфични ресурси (екипировка под наем, транспорт, партньорство с гидове) за подкрепа на приключенски дейности?".

„Съвременни тенденции и "мода" в приключенския туризъм“ анализира влиянието на актуалните тенденции и "мода" в туристическите предпочитания върху атрактивността на дестинациите. Наблюдава се нарастващо търсене на **автентични и персонализирани изживявания**, далеч от масовия туризъм. Фокусът се измества към дейности, които предлагат **връзка с природата и културата на мястото**, като например планински колоездене по неизследвани маршрути, каяк по девствени реки, къмпингуване на открито и преживявания с местни общности. Туристите все повече ценят устойчивите и отговорни практики, което прави дестинациите, които ги прилагат, по-привлекателни. Тези тенденции подчертават повишеното значение на устойчивостта и автентичността.

В заключение, атрактивността на дестинациите за приключенски туризъм зависи от комплекс от фактори – природни, социални, инфраструктурни и управленски – които следва да бъдат интегрирани в устойчив модел на туристическо развитие. Ефективното управление на тези фактори, съчетано с активното участие на заинтересованите страни и съобразяване със съвременните тенденции в търсенето, е гаранция за повишаване на конкурентоспособността и дългосрочната жизнеспособност на дестинацията.

В точка 2.3. Маркетингово управление на дестинации за приключенски туризъм в България се акцентира върху необходимостта от целенасочени маркетингови стратегии. Започва се с изследване на целевата аудитория, което включва анализ на потребителските профили, техните търсения, предпочитания към активности и комуникационни канали, както и отчитане на конкурентната среда и сезонните фактори. Подчертава се важността на разбирането на емоционалната и индивидуална страна на туристическия избор.

Разглеждат се ролята на дигиталния маркетинг и социалните мрежи (Facebook, Instagram, Twitter) за създаване на онлайн присъствие, ангажиране на потенциални туристи чрез визуално съдържание, блогове, интерактивни кампании и таргетирана реклама. Устойчивият маркетинг е представен като неотложна необходимост, включваща еко-ориентирана реклама, промоция на отговорен туризъм, интегриране на местните общности и етичен подход.

Специално внимание е отделено на влиянието на сензорния маркетинг върху приключенския туризъм. Анализира се как петте сетива (зрение, слух, мирис, вкус, допир) могат да бъдат използвани за създаване на по-дълбоки и запомнящи се преживявания, като се позовава на автори като Hultén¹⁷, Pine and Gilmore¹⁸ и други. Представена е Таблица 7 с критерии и показатели за измерване на туристическото преживяване чрез сетивата. Подчертава се, че приключенският туризъм генерира мощни сензорни и емоционални спомени.

Таблица 7. Критерии и показатели за измерване на туристическото преживяване в приключенския туризъм

Критерии	Показатели
<i>Зрение</i>	цвет, изображение, текст, графика, видео, насочена светлина
<i>Звук</i>	специални звукови ефекти, тематична музика, гласове, запомняща се мелодия
<i>Мирис</i>	специфични аромати на околната среда, специфични хранителни аромати
<i>Вкус</i>	хранителни проби, нови вкусове
<i>Допир</i>	продуктови мостри, комфорт, проби

Източник: Авторова систематизация адаптирано по „15 Ways to Use Sensory Marketing in 2020.“ March 16, 2020 Available at: <<https://brandastic.com/blog/sensory-marketing/>>¹⁹

Разглеждат се перспективите за развитие, като се отбелязва връзката с "икономиката на изживяванията"²⁰ и предизвикателствата, свързани с обучението на кадри и опазването на околната среда. Представени са примери за екстремни

¹⁷ Hultén, B., Broweus, N., and Van Dijk, M. „What is Sensory Marketing?“. Sensory Marketing. Palgrave Macmillan UK. 2009

¹⁸ Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). The experience economy: Work is theatre & every business a stage. 5-6

¹⁹ Авторова систематизация адаптирано по „15 Ways to Use Sensory Marketing in 2020.“ March 16, 2020 Available at: <<https://brandastic.com/blog/sensory-marketing/>>

²⁰ Spangenberg, E. R., Crowley, A. E., & Henderson, P. W. (1996). Improving the store environment: do olfactory cues affect evaluations and behaviors?. Journal of Marketing, 60(2), 67-80.

преживявания от световната практика и се обсъжда концепцията за тематични зони и продукти в България.

В този контекст, Таблица 8 предоставя детайлна систематизация на видовете приключенски туризъм, предлагани в различните туристически райони на България. Този анализ на съществуващото предлагане по райони е ключов за идентифициране на силните страни, пропуските и възможностите за диверсификация и специализация на приключенския туристически продукт в страната, което е от съществено значение за ефективното маркетингово управление и позициониране на България като атрактивна дестинация за приключенски туризъм.

Таблица 8. Видове приключенски туризъм в туристическите райони на България

Туристически район	Видове приключенски туризъм
Дунавски туристически район	преходи, каньонинг, къмпинг, рафтинг, каяк и рибов
Старопланински туристически район	преходи, каньонинг, къмпинг, рафтинг, каяк и рибов спортна подготовка; трекинг; хайкинг; къмпинг; свободни ски сноуборд; катерене; алпинизъм; преходи; изкачване на върхове, културни и исторически турове; преходи около водни басейни ски; сноуборд; фрирайд; ледено катерене; сноукайт; алпинизъм; преходи
Софийски туристически район	преходи, каньонинг, къмпинг, рафтинг, каяк и рибов; колоездене; ветроходство; уейкборд трекинг; хайкинг; къмпинг; свободни ски сноуборд; катерене; алпинизъм; преходи; изкачване на върхове, културни и исторически турове; преходи около водни басейни; планинско бягане; ски; сноуборд; фрирайд; ледено катерене; сноукайт; алпинизъм; преходи
Тракийски туристически район	преходи, каньонинг, къмпинг, рафтинг, каяк и рибов
Туристически район Долината на розите	колоездене; ветроходство; уейкборд

Рило-Пирински туристически район	<p>рафтинг; каяк по бързеи; туристически каяк; скокове във вода; каньонинг; трекинг маршрути; колоездене; ветроходство; уейкборд</p> <p>спортна подготовка; трекинг; хайкинг; къмпинг; свободни ски сноуборд; катерене; алпинизъм; преходи; изкачване на върхове, културни и исторически турове; преходи около водни басейни; планинско бягане</p> <p>ски; сноуборд;фрирайд; ледено катерене; сноукайт; алпинизъм; преходи</p>
Родопски туристически район	<p>преходи,каньонинг, къмпинг, рафтинг,каяк и рибов колоездене; ветроходство; уейкборд</p> <p>спортна подготовка; трекинг; хайкинг; къмпинг; свободни ски сноуборд; катерене; алпинизъм; преходи; изкачване на върхове, културни и исторически турове; преходи около водни басейни; планинско бягане</p> <p>ски; сноуборд;фрирайд; ледено катерене; сноукайт; алпинизъм; преходи</p>
Варненски черноморски туристически район	<p>каяк; ветроходство; гмуркане;сърф; кайт сърф; уиндсърф;къмпинг; трекинг; парасейлинг; водни ски; скокове от скали</p>
Бургаски черноморски туристически район	<p>рафтинг; ветроходство; гмуркане;сърф; кайт сърф; уиндсърф;къмпинг; трекинг; парасейлинг; водни ски; скокове от скали</p>

Източник: Авторова систематизация

Втора глава на дисертационния труд, "Възможности за развитие на дестинации за приключенски туризъм", предостави задълбочен анализ на факторите и подходите за развитие на региони като атрактивни и устойчиви приключенски дестинации.

В рамките на главата бяха изследвани успешно задачи 3 и 4 от дисертационния труд:

3. Анализиране на потенциала за развитие на дестинации за приключенски туризъм: Подраздел 2.1. разгледа многокомпонентния характер на туристическия потенциал (природни, антропогенни, инфраструктурни и

социално-икономически фактори), подчертавайки значението на адекватната им оценка за стратегическо планиране и устойчиво използване.

4. Извеждане на добри практики в маркетинговото управление на дестинации за приключенски туризъм: Подраздел 2.2. анализира факторите за атрактивност (устойчиво управление, местни общности, безопасност). Подраздел 2.3. разгърна маркетинговото управление, включително сегментиране, таргетиране, позициониране, разширен маркетингов микс и ролята на дигиталния маркетинг.

Изводите от тази глава формират цялостна рамка за разбиране и оценка на възможностите за развитие на дестинации за приключенски туризъм. Успехът зависи от синергия между ресурсна база, ефективно управление на риска, включване на заинтересовани страни и иновативни маркетингови стратегии, с акцент върху безопасността и устойчивостта. Тази глава служи като ключова теоретико-приложна база за емпиричното изследване в следващата глава, подготвяйки почвата за практическа валидация и формулиране на препоръки.

ГЛАВА ТРЕТА:

Оценка и анализ на атрактивността на район Рила-Пирин за приключенски туристически продукти

Трета глава на дисертационния труд представлява емпиричното ядро на изследването, фокусирано върху туристически район Рила-Пирин. Целта е да се оцени конкретният потенциал на района за развитие на устойчив приключенски туризъм и да се предложи модел за управление на продукти и дестинации.

В точка 3.1. „Критерии и методи на емпиричното изследване“ се представя разработеният методологически инструментариум. Въз основа на теоретичните постановки и добрите практики, изведени в предходните глави, както и на SWOT анализ (Таблица 9), са обособени шест основни критерия с показатели за оценка на приключенския туризъм в Рила-Пирин. Тези критерии включват: атрактивност на основните характеристики на приключенския туризъм; атрактивност на специфичните характеристики; специфика на потребителите; популярност на основните приключенски дейности; разпознаваемост на туристическите дестинации; и устойчивост и иновации в приключенския туризъм. Индикаторите обхващат географско положение, достъпност, инфраструктура, качество на услугите, риск и безопасност, екологична устойчивост, потребителско преживяване и пазарна конкурентоспособност. Използваните методи включват наблюдение, анкети сред туристи и експерти, както и статистически анализ на наличните данни. Целта на изследването е да се извлекат препоръки за оптимизация на

предлаганите туристически продукти. Предмет на изследване е потенциалът на района Рила-Пирин за развитие на устойчив приключенски туризъм, а обект са природните и културни ресурси, туристическите маршрути и активности, инфраструктурата и взаимодействието между заинтересованите страни.

Таблица 9. SWOT Анализ на приключенския туризъм в район Рила-Пирин

Силни страни (Strengths)	Слабости (Weaknesses)
Уникална природна среда с върхове като Мусала и Вихрен.	Липсата на силна, фокусирана върху приключенията бранд идентичност
Биосферният резерват „Пирин“ и Национален парк „Рила“ като защитени зони.	Недостатъчна популярност на района като международна дестинация за приключенски туризъм.
Разнообразие от екосистеми, подходящи за целогодишни приключенски дейности.	Нужда от подобрения в туристическата инфраструктура (маркировка, сигурност, екипировка).
Добре развита мрежа от туристически маршрути и хижи.	Ограничен капацитет на местните кадри и липса на специализирани обучения.
Наличие на съоръжения за зимни спортове, алпинизъм и катерене.	Липса на дигитални иновации за улесняване на туристическите активности (мобилни приложения, дигитални гидове).
Лесен достъп до региона чрез съществуваща транспортна инфраструктура.	Недостатъчно финансиране за развитие на специализирана туристическа инфраструктура.
Привлекателни културни обекти като Рилския манастир.	Неравномерно развитие на туристическите услуги в различните части на региона.
Възможности за привличане на международни туристи, интересувани се от активен и екологичен туризъм.	

Възможности (Opportunities)	Заплахи (Threats)
Създаване на иновативни туристически пакети, съчетаващи приключенски, културни и екологични елементи.	Екологични рискове, свързани с прекомерното използване на природните ресурси.
Разработване на бранд идентичност и маркетингова стратегия за региона.	Конкуренция от други планински региони в България и чужбина.
Интегриране на устойчиви практики за минимизиране на екологичното въздействие върху околната среда.	Липса на достатъчно държавна подкрепа за популяризиране и развитие на приключенския туризъм.
Използване на дигитални технологии за популяризиране на района (мобилни приложения, социални медии, виртуални гидове).	Пандемии или други глобални кризи, които ограничават международния туризъм.
Увеличаване на международния интерес към устойчиви туристически дестинации.	Ерозия и замърсяване поради увеличен туристически поток без адекватни мерки за управление.
Включване на местните общности в туристическите дейности за създаване на икономически ползи за региона.	Проблеми с инфраструктурата и достъпа в отдалечени части на региона.

Източник: Авторова систематизация, адаптирана по Портарска, В. (2025, с.276).
Управление на маркетинговите организации на дестинациите. София: Авангард Прима²¹

В направените анализи, включително SWOT анализа, авторът на научния труд подчертава необходимостта от разработване на устойчиви туристически продукти и маршрути, които да бъдат съобразени с капацитета на природните системи и да предлагат преживявания с добавена стойност. Акцентиращ се също върху нуждата от въвеждане на стандарти и сертификати за устойчив приключенски туризъм, както и от целенасочено обучение и развитие на капацитета на местните общности. Интеграцията на съвременни технологични решения за управление на туристическия поток и мониторинг на въздействието върху околната среда е наложителна за балансирано развитие на дестинациите. Особено значение се отдава на междурегионалното и

²¹ Портарска, В. (2025, с.276). *Управление на маркетинговите организации на дестинациите*. София: Авангард Прима

международното сътрудничество като фактор за обмен на добри практики и позициониране на Рила и Пирин в глобалния приключенски туристически пазар.

Точка 3.2. Обобщаване и анализ на резултатите от емпиричното изследване представя данните от проведената анкета сред 200 респонденти и интервюта с представители на хотели и туристически агенции в район Рила-Пирин.

- ✓ Демографски профил и нагласи на туристите: Извадката е сравнително балансирана по пол (52% мъже, 46% жени). Най-голямо е представителството на възрастовата група 25-39 години (37%), следвана от 40-55 години (28%). Преобладават работещите лица (65%). Основните елементи, свързани с приключенския туризъм, са "силна връзка с природата" и "физическо предизвикателство".
- ✓ Посещаемост и цели на посещението в Рила-Пирин: 42.5% са посетили района през последните 5 години. Основни цели са "планински преходи" (41.2%) и "зимни спортове" (35.3%).
- ✓ Оценка на природната среда и предпочитани дейности: Природната среда се оценява високо (44% дават оценка "4", 22% - "5"). Най-популярни дейности са "планински преходи" (165 участници) и "изкачване на върхове" (120 участници).
- ✓ Оценка на инфраструктура и безопасност: Маркировката на маршрутите получава смесени оценки, като над 65% я оценяват с "3" или по-високо, но има и значителен дял неудовлетворени. Информацията за рисковете се оценява предимно като "задоволителна" (32.5%). Надеждността на планинската спасителна служба се възприема положително от мнозинството. Достъпността до основните зони се оценява като "задоволителна" (37.5%) и "добра" (35%).
- ✓ Разпознаваемост на дестинации и дигитални инструменти: Най-разпознаваеми са Рилският манастир (91%), Седемте рилски езера (85%) и курортът Банско (87.5%). Голяма част от респондентите (85%) изразяват интерес към използването на дигитални инструменти за навигация и информация.

- ✓ Влияние на социалните медии и предложения за подобрене: Социалните медии оказват умерено до силно влияние върху избора на дестинация. Предложенията за подобрене включват по-добра маркировка, актуализирана информация, подобрена инфраструктура, повече организирани турове и ясни правила за опазване на околната среда.
- ✓ Проверка на хипотези : Установена е статистически значима връзка между възрастта и използването на дигитални инструменти ($p=0.043$), като по-младите ги използват по-често. Не е открита значима връзка между статус и посещение на Рила-Пирин ($p=0.162$).
- ✓ Анализ на интервюта с хотелиери: Констатира се фрагментираност на предлагането, недостатъчно познаване на специфичния приключенски турист, инфраструктурни и ресурсни ограничения, и най-вече липса на силна, обединена регионална бранд идентичност за Рила-Пирин като целогодишна дестинация за приключенски туризъм.

Точка 3.3. Проучване на възможностите за създаване на интегриран приключенски продукт развива идеята за комбиниране на класическия приключенски туризъм с иновативни продуктови решения, базирани на концепцията на Филип Котлър за трите нива на продукта и отчитайки сензорния маркетинг.

- ✓ Основен продукт: Предлагане на приключенски дейности като алпинизъм, скално катерене, зимни спортове. Пример: тридневен пакет с изкачване на вр. Вихрен, преход до Рилските езера и посещение на Рилския манастир.
- ✓ Осезаем (реален) продукт: Конкретни услуги и инфраструктура – оборудвани маршрути, настаняване в хижи/еко-къщи, транспорт, екипировка под наем, квалифицирани водачи. Пример: пакет с нощувки в еко-хижа, организирани трансфери, наем на екипировка.
- ✓ Увеличаем (разширен) продукт: Допълнителни услуги и изживявания, добавящи стойност – местни фестивали, еко маршрути, дегустации, дигитални водачи, обучения, тематични вечери, изработване на сувенири. Пример: осигуряване на дигитална карта с информация за биоразнообразието, участие в програма за залесяване.

Представен е примерен интегриран приключенски пакет (Таблица 11), включващ 3 нощувки в еко-лагер, органични храни, трансфери, наем на екипировка, обучения, интерактивни приложения и др. Подчертава се, че хотелите (особено 4- и 5-звездните) могат да трансформират дейността си и да функционират като туристически агенции,

предлагайки такива интегрирани продукти, съгласно Закона за туризма, и Наредбата за категоризация²².

Таблица 11. Пакетно предложение за участие в приключенски тур

Главен продукт	Създаване на условия за приключенски активности в природна среда
Осезаем продукт	Настаняване – 3 нощувки в еко-лагер
	Хранене – трикратен дневен план с органични продукти
	Трансфер до начална точка на маршрута
	Наем на екипировка за преходи и катерене
Увеличаем продукт	Удобства в лагера – соларна енергия, зони за релакс
	Възможности за обучение по ориентиране и техника на катерене
	Интерактивни приложения за следене на маршрута
	Вечерни презентации и беседи с местни гидове
	Допълнителни активности – ръчно изработване на сувенири

Източник: Авторова систематизация, адаптирана от Ф. Котлър, 2009²³

В направените анализи авторът подчертава и необходимостта от разработване на устойчиви туристически продукти и маршрути, които да бъдат съобразени с капацитета на природните системи и да предлагат преживявания с добавена стойност. В допълнение, се акцентира върху нуждата от въвеждане на стандарти и сертификати за устойчив приключенски туризъм, както и от целенасочено обучение и развитие на капацитета на местните общности.

Направените препоръки, включени в модела, могат да бъдат приложени и използвани за целите на:

Фигура 2. Препоръките за развитие на приключенския туризъм

²² Закон за туризма, Чл. 2, ал. 2 – Регламентира развитието на специализирани видове туризъм.

²³ Kotler, Ph., et.al., Marketing management, Pearson Education Limited, England, 2009

Разписване или допълване на съществуващи стратегии за развитие на отделните туристически райони в България с фокус приключенски туризъм

Включването на някои от препоръките в създадени маркетингови планове на отделни туристически райони с допълнителна специализация приключенски туризъм

Разработване на едногодишни програми за повишаване на атрактивността на дестинации за приключенски туризъм

Създаване на комбинирани/интегрирани туристически продукти за културен и приключенски туризъм, здравен и приключенски туризъм, блейжър туризъм (в контекста на бизнес и адвенчър туризма)

Усъвършенстване на продукта на туроператорите и тяхната специализация в посока на приключенски програми;

Стимулиране на местната общинска администрация за анонсиране на приключенския туризъм с цел диференциране и открояване на отделни туристически дестинации за засилване на тяхната атрактивност и разпознаваемост;

Създаване на разпознаваем потребителски профил на адвенчър потребители насочен към маркетинг мениджъри на компании (хотелиери , туроператори и организациите за управление на туристически дестинации)

Трета глава на дисертационния труд представлява емпиричното ядро на изследването, фокусирано върху туристически район Рила-Пирин, и играе ключова роля в постигането на поставените научни цели. Основната цел на тази глава е да се оцени конкретният потенциал на района за развитие на устойчив приключенски туризъм и да се предложи модел за управление на продукти и дестинации.

В рамките на тази глава бяха успешно изследвани последните две основни задачи, поставени в увода на настоящия дисертационен труд:

5. Беше създадена и приложена методика за оценка и анализ на атрактивността на дестинации за приключенски туризъм, конкретно за район Рила-Пирин. Подраздел 3.1. "Критерии и методи на емпиричното изследване" детайлно представи разработения методологически инструментариум,

включващ дефиниране на шест основни критерия с конкретни показатели и тегловни коефициенти, базирани на SWOT анализ. Беше приложена смесена изследователска методология, съчетаваща количествено анкетно проучване сред 200 потенциални и реални туристи и качествени полуструктурирани интервюта с представители на туристическия бизнес в региона. Анализът на данните от анкетното проучване разкри демографски характеристики, предпочитани дейности (с водещи планински преходи и изкачване на върхове), оценка на дестинацията (маркировка, информация за рискове, достъпност) и интерес към дигитални инструменти. Проверката на хипотези чрез SPSS анализ показва статистически значима връзка между възрастта и използването на дигитални инструменти.

3. Беше разработен модел под формата на препоръки за усъвършенстване на туристическия продукт в сферата на приключенския туризъм. Въз основа на емпиричните данни, теоретичните постановки и идентифицираните нужди, беше предложен модел за усъвършенстване на приключенския туристически продукт в район Рила-Пирин. Този модел се базира на концепцията за трите нива на продукта по Котлър (основен, осезаем и разширен) и интегрира сензорните аспекти на преживяването, илюстриран с конкретно пакетно предложение. Моделът включва препоръки за подобряване на инфраструктурата, маркетинга (брандинг и дигитални канали), безопасността, устойчивото управление и ангажирането на местните общности, като адресира установените проблеми като фрагментираност на предлагането и липса на силна регионална бранд идентичност.

Изводите от трета глава подчертават, че макар район Рила-Пирин да притежава огромен потенциал, неговата пълноценна реализация изисква стратегически и координирани усилия за подобряване на предлагането, маркетинга и управлението на приключенския туризъм. Авторът акцентира върху необходимостта от разработване на устойчиви туристически продукти и маршрути, съобразени с капацитета на природните системи, въвеждане на стандарти и сертификати за устойчив приключенски туризъм, целенасочено обучение на местните общности и интеграция на съвременни технологични решения за управление на туристическия поток и мониторинг на въздействието върху околната среда.

В заключение, авторът счита, че развитието на приключенския туризъм в Рила и Пирин е стратегическа възможност за България, която при правилно управление може

да съчетае икономическо оживление, социална устойчивост и опазване на природните и културните богатства на страната. Резултатите от тази глава предоставят солидна основа за формулиране на общото заключение на дисертационния труд и за очертаване на бъдещи насоки за развитие.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият дисертационен труд представлява обстойно научно изследване на приключенския туризъм и неговата ключова роля за устойчивото и иновативно развитие на туристическите дестинации. Изследването разглежда взаимодействието между теоретичните основи на приключенския туризъм в глобален мащаб и специфичния контекст на Република България, с конкретен емпиричен фокус върху туристически район Рила-Пирин. Основната цел на труда е да анализира същността, видовете и тенденциите в приключенския туризъм, да оцени потенциала на България и района Рила-Пирин за неговото развитие, и да предложи интегриран модел и конкретни препоръки за оптимизирането на приключенския туристически продукт с оглед повишаване на конкурентоспособността на българските дестинации.

Изследването изхожда от разбирането, че в съвременната „икономика на изживяванията“ туристите все повече търсят автентични, ангажиращи, персонализирани и трансформирани преживявания. Приключенският туризъм, с характерната си комбинация от физическа активност, взаимодействие с природата, потапяне в местни култури, преодоляване на предизвикателства и елемент на контролиран риск, отговаря на тази нова потребителска нагласа, утвърждавайки се като значим и бързо растящ сегмент.

Резултатите от дисертационния труд предоставиха ценна информация и доказаха цялостното изпълнение на поставените в увода задачи, както следва:

В Първа глава (задачи 1 и 2): Изяснена е същността и спецификата на приключенския туризъм чрез всеобхватен преглед на научната литература, което позволи формулирането на цялостна дефиниция, проследяване на историческото развитие и систематизиране на неговите ключови характеристики и многообразни видове. Този анализ предостави необходимата теоретична рамка за цялото изследване. Освен това, изведени и анализирани са добри практики и тенденции при лидерите в приключенския туризъм международен мащаб, идентифицирайки успешни стратегии, иновативни подходи и предизвикателства, служейки като ценен бенчмарк за български контекст.

Във Втора глава (задачи 3 и 4): Обоснован е потенциалът и атрактивността на дестинациите за приключенски туризъм, включително и в България, чрез задълбочен анализ на природните, културно-историческите и инфраструктурни дадености на страната, акцентирайки върху значителния, но не напълно реализиран потенциал на района Рила-Пирин. Успоредно с това, изследвано е маркетинговото управление на дестинации за приключенски туризъм, като са анализирани съвременни маркетингови инструменти и стратегии (дигитален, сензорен, устойчив маркетинг) и възможностите за преход от масов към целеви маркетинг и изграждане на силна бранд идентичност.

В Трета глава (задачи 5 и 6): Създадена е методика за оценка и анализ на атрактивността на дестинации за приключенски туризъм и е приложена чрез емпирично проучване сред 200 респонденти в района Рила-Пирин, както и експертни интервюта. Резултатите потвърдиха централната роля на природните дадености и физическото предизвикателство, но същевременно идентифицираха ясни нужди от подобрения в инфраструктурата (маркировка, достъпност), информационното осигуряване (рискове, актуални условия) и липсата на координирана маркетингова стратегия. Въз основа на тези данни, разработен е модел под формата на конкретни препоръки за усъвършенстване на туристически продукт по приключенски туризъм. Тези препоръки включват стратегическо позициониране и брандинг, инвестиции в инфраструктурата, информационно осигуряване и дигитализация (създаване на интегрирана дигитална платформа), развитие на интегриран туристически продукт, устойчиво управление и екологична отговорност, ангажиране на местните общности, подобряване на безопасността, законодателни адаптации, научноизследователска дейност и междурегионално/международно сътрудничество.

Изводите от дисертацията подчертават, че макар район Рила-Пирин да притежава огромен потенциал, неговата пълноценна реализация изисква стратегически и координирани усилия за подобряване на предлагането, маркетинга и управлението на приключенския туризъм. Авторът подчертава необходимостта от разработване на устойчиви туристически продукти и маршрути, съобразени с капацитета на природните системи, въвеждане на стандарти и сертификати, целенасочено обучение на местните общности и интеграция на съвременни технологични решения (Фигура 16). Особено значение се отдава на междурегионалното и международното сътрудничество за позициониране на Рила и Пирин в глобалния приключенски туристически пазар.

В заключение, авторът счита, че развитието на приключенския туризъм в Рила и Пирин е стратегическа възможност за България, която при правилно управление може

да съчетае икономическо оживление, социална устойчивост и опазване на природните и културните богатства на страната.

IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Настоящият дисертационен труд има следните основни научни и научно-приложни приноси:

1. Изведена е цялостна дефиниция и са детайлизирани ключовите характеристики и видове приключенски туризъм, съобразени със съвременните тенденции и потребителски нагласи, което запълва празнота в българската научна литература.
2. Направен е обстоен и детайлен анализ на конкретна българска дестинация (Рила-Пирин) по отношение на нейния потенциал за приключенски туризъм, идентифицирайки специфични силни страни, слабости, възможности и заплахи.
3. Проведеното анкетно проучване сред потенциални и реални приключенски туристи предоставя оригинални емпирични данни за тяхната мотивация, предпочитания, оценки и нужди, което е ценна основа за бъдещи маркетингови стратегии и развитие на продукти в България.
4. Предложен е иновативен модел, който надгражда концепцията за трите нива на продукта (основен, реален, разширен) и включва елементи на сензорния маркетинг, предоставяйки цялостна и практическа рамка за създаване на висококачествени и запомнящи се приключенски преживявания.
5. Създаденият модел за усъвършенстване на туристическия продукт за приключенски туризъм може да бъде имплементиран в други дестинации за приключенски туризъм, не само в район Рила-Пирин.
6. Дисертацията предлага детайлни и практически насочени препоръки за стратегическо позициониране, подобряване на инфраструктурата, дигитализация, устойчиво управление и законодателни промени, които могат да послужат като пътна карта за развитието на приключенския туризъм в България на национално и регионално ниво. Подчертава се необходимостта от балансирано развитие, което съчетава икономическите ползи с опазване на околната среда и социална отговорност, чрез активното включване на местните общности в процесите на планиране и управление на приключенския туризъм.

Перспективи за бъдещи изследвания:

Ограниченията на настоящото изследване отварят възможности за редица бъдещи научни разработки:

- 1. Разширяването на обхвата** на емпиричното проучване представлява логична следваща стъпка в развитието на изследването. Бъдещи анализи биха могли да включат провеждането на анкети сред самите приключенски туристи с цел по-задълбочено разбиране на тяхната мотивация, предпочитания, очаквания и преживявания. Освен това е от съществено значение да се обърне внимание и на перспективата на местните общности – тяхното мнение, нагласи и готовност за участие в развитието на приключенския туризъм могат да предоставят ценна информация за устойчивостта и приемствеността на процеса.
- 2. В допълнение, чрез провеждането на сравнителен анализ** между региона Рила–Пирин и други дестинации в България или съседни страни, където се развива приключенски туризъм, могат да бъдат идентифицирани добри практики и успешни модели. Такива сравнителни изследвания биха позволили извеждането на преносими решения, приложими за подобряване на управлението и предлагането на приключенски продукти.
- 3. Не на последно място, задълбоченото изследване** на въздействието на приключенския туризъм върху дестинациите – икономическо, социално и екологично – би допринесло за по-цялостна и балансирана оценка на ползите и предизвикателствата. Такъв анализ може да включва количествени оценки на генерираните приходи, създадената заетост, степента на опазване на околната среда и социалната интеграция, като по този начин подкрепя формирането на дългосрочни политики в сектора.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Като резултат от извършената проучвателна, изследователска и емпирична работа по дисертационния труд, се открояват следните научни и научно-приложни приноси:

- ✓ Янакиева В., „Приключенският туризъм като неразделна част от световния туризъм“, публикуван в „Сборник с доклади“ от научна конференция на тема: „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век

- тенденции и предизвикателства“, изд. СА „Д.А. Ценов“, Свищов, 2021, стр. 748-753. ISBN:978-964-23-2068-5
- ✓ Янева М. , Янакиева В. „Перспективи за развитието на приключенски туризъм“, публикуван в „Сборник с доклади“ от Седемнадесета международна научна конференция на младите учени на тема „Икономиката на България и Европейския съюз: иновации и трансформация“, изд. „Св. Григорий Богослов“, София, 2023, стр. 149-158, ISBN 978-619-7622-31-7 *
 - ✓ Янакиева В. „Влияние на сензорния маркетинг върху приключенския туризъм“, публикуван в „Сборник с доклади“ от научна конференция на тема: „Информационни технологии в науката, образованието, бизнеса и туризма“, изд. ВУМ, Варна, 2022, стр. 136-145. ISSN 2367-7368
 - ✓ Ianeva M., Yanakieva V. “Adventure tourism in bulgaria tourism zoning“, публикуван в „Proceedings of the international scientific conference” от international scientific conference на тема: “Tourism for sustainable future”, изд. “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Turnovo, Велико Търново, 2023, стр. 154-164. ISBN 978-619-239-887-3 **
 - ✓ Янакиева В. „Въздействие на приключенския туризъм върху модата, развлеченията и младото поколение“, публикуван в издание на Издателски комплекс – УНСС от Единадесета международна научна конференция за студенти и докторанти, София, 2023, стр. 247-254 ISSN 1314-5061
 - ✓ Коларова В. „Съвременният туризъм – преосмисляне на възможности за развитие на приключенския туризъм“, публикуван в „Сборник с доклади“ от Международна научна конференция на тема: „Съвременният туризъм – преосмисляне на възможности и модели за развитие“, изд. Колеж по туризъм – Варна, „Наука и икономика“, Варна, 2023, стр. 129-140. ISBN 978-954-21-1161-0

VI. ДЕКЛАРАЦИЯ

Декларирам, че дисертационният труд „ Приключенският туризъм за развитието на дестинациите “ е изцяло авторски продукт. При неговото разработване не са ползвани чужди публикации и разработки в нарушение на авторските им права

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

Faculty of Infrastructure Economics

Department of Tourism Economics

ABSTRACT

On the topic:

“Adventure tourism for destination development”

for awarding the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Economics and Management" (Tourism)

PhD Student:

Viktoriya Ventsislavova Kolarova

Scientific Supervisor:

Prof. Dr. Mariana Kirilova Yaneva

Sofia, 2025

The dissertation was discussed at an extended departmental council of the "Tourism Economics" department at the University of National and World Economy on June 9, 2025. The author of the dissertation is a part-time doctoral student, according to Order No. 236/29.01.2025

The defense of the dissertation will take place on September 17, 2025, at the University of National and World Economy, Sofia, at a meeting of the Scientific Jury. The defense materials are available at the "Science" Directorate and on the website of the University of National and World Economy, Sofia – www.unwe.bg.

SCIENTIFIC JURY:

Group of Internal Members from UNWE:

1. Prof. D.Sc. T. Parusheva (UNWE)
2. Prof. E. Velikova (UNWE)

Group of External Members:

1. Prof. P. Dimitrov (International Business School)
2. Prof. M. Filipova (SWU)
3. Assoc. Prof. P. Ivanova (Svishtov Academy of Economics)

TABLE OF CONTENT:

I. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION.....3

- 1. Relevance and Significance of the Researched Problematics.....3**
- 2. Main Goal and Research Tasks.....4**
- 3. Research Thesis and Work Hypotheses.....4**
- 4. Object and Subject of the Research.....5**
- 5. Scientific Contributions and Results.....5**
- 6. Research Methodology.....7**
- 7. Main Limitations of the Research.....8**
- 8. Information Sources.....9**

II. STRUCTURE AND CONTENT OF THE DISSERTATION.....11

- 1. Dissertation Structure.....11**
- 2. Dissertation Content.....11**

III. SYNTHESIZED EXPOSITION OF THE DISSERTATION.....11

CONCLUSION38

IV. REPORT OF CONTRIBUTIONS IN THE DISSERTATION.....39

V. PUBLICATIONS RELATED TO THE DISSERTATION.....41

VI. DECLARATION.....42

I. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION

1. Relevance and Significance of the Researched Problematic

The **relevance of the topic** is determined by several indicators related to the current development of adventure tourism and the demand for such a product by modern consumers.

Firstly, adventure tourism creates experiences and stimulates people's need not only to travel but also to seek active experiences. This concept is known from the research of Pine and Gilmore¹, who examine the "experience economy," of which adventure tourism is a part. This implies the active participation of tourists in various activities during their stay in the destination. This argument is also supported by the fact that the modern tourist, even during recreation in a given tourist destination, seeks and chooses additional events and excursions offering experiences in the field of adventure tourism.

A second main argument arises from the specific supply of various types of specialized tourist products and from the regulatory framework in Bulgaria. The latter is related to the priority tourist products for the development of some of the nine tourist regions. For example, adventure tourism is included in the expanded specialization of the Danube, Stara Planina, Rose Valley, Thrace, Rhodopes, Rila-Pirin, Sofia, and Burgas tourist regions. It should be noted that out of a total of nine tourist regions in Bulgaria, each with its main product specialization (e.g., cultural, mountain, health, business, or sea tourism), adventure tourism is present in all, with the exception of the Varna region (Northern Black Sea Coast). This represents an oversight in the concept of tourist regionalization, which needs updating, as the Varna region has already developed an additional specialized product profile.

As a third argument, the demand for adventure tourism in three types of destinations, which are a priority for the modern development of tourism after the 2020-2022 period, is highlighted. These are health tourism destinations, business tourism destinations, and - last but not least - cultural tourism destinations. Combining adventure tourism with products in priority destinations will enhance the quality of experiences and meet the needs of the modern tourist to satisfy at least two consumer motives during a tourist trip or stay in a specific destination.

The **significance of the study** is determined by the need to analyze the role and importance of adventure tourism as a factor for the sustainable development of tourist destinations. Developing a model for effective management of adventure tourism products in Bulgarian natural and cultural conditions, with a focus on the Rila-Pirin region, would

¹ Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). The experience economy: Work is theatre & every business a stage. 5-6

contribute to a better understanding and utilization of the potential of this sector. The study aims to address the identified challenges, such as the lack of a coordinated marketing strategy and brand identity, and to propose solutions for successfully promoting Bulgaria as a leading adventure tourism destination.

The **significance of the study** is determined by the need to analyze the role and importance of adventure tourism as a factor for the sustainable development of tourist destinations. Developing a model for effective management of adventure tourism products in Bulgarian natural and cultural conditions, with a focus on the Rila-Pirin region, would contribute to a better understanding and utilization of the potential of this sector. The study aims to address the identified challenges, such as the lack of a coordinated marketing strategy and brand identity, and to propose solutions for successfully promoting Bulgaria as a leading adventure tourism destination.

2. Main Goal and Research Tasks

The **goal** of the dissertation is to analyze and promote the development of adventure tourism in its priority tourist regions, as well as to develop a model for its effective management in the context of Bulgarian natural and cultural conditions.

To achieve this goal, the following **research tasks** have been set, the fulfillment of which will be presented as results or contributions in the concluding part of the work.

1. Clarifying the essence and specifics of adventure tourism;
2. Identifying and analyzing good practices and trends among leaders in adventure tourism;
3. Substantiating the potential and attractiveness of adventure tourism destinations, including in Bulgaria;
4. Researching the marketing management of adventure tourism destinations;
5. Creating a methodology for assessing and analyzing the attractiveness of adventure tourism destinations and its application;
6. Developing a model in the form of recommendations for improving adventure tourism products;

3. Research Thesis and Work Hypotheses

Research Thesis:

The thesis advocated in this research is that the development and promotion of adventure tourism in Bulgarian tourist regions can establish Bulgaria as an attractive, four-season destination and differentiate the tourism offerings of tour operators.

Working Hypotheses:

Based on the theoretical analysis and identified problems, the following hypotheses can be put forward:

Hypothesis 1: The lack of established conceptual frameworks, identified good practices, marketing strategy, and brand identity are limiting factors for the successful development and promotion of tourist regions in Bulgaria for adventure tourism and combined tourist products.

Hypothesis 2: The creation of innovative tourist products and tour operator packages, combining adventure, ecological, and cultural elements, will increase visitor numbers and economic benefits for tourist regions.

Hypothesis 3: The application of sustainable practices and investments in tourism infrastructure will minimize the negative impact on the natural environment and increase tourist satisfaction.

Hypothesis 4: The analysis of consumer needs and preferences will support the creation of highly competitive tourism products that meet contemporary market demands.

4. Object and Subject of the Research

The **object** of the research is adventure tourism.

The **subject** of the research is the analysis of adventure tourism and its development in selected tourist regions of Bulgaria

5. Scientific Contributions and Results

The scientific contributions and results of this dissertation can be systematized in the following directions:

1. Scientific Contributions:

Theoretical and Methodological Contributions:

- A new, more comprehensive conceptualization of adventure tourism has been proposed, and its main dimensions have been identified, contributing to a deeper understanding of this tourism activity.
- Theoretical foundations for distinguishing adventure tourism from other forms of tourism have been derived, systematically presenting its key characteristics and proposing a working definition that encompasses its multidimensionality.
- A methodological toolkit for empirical research and assessment of adventure tourism in a specific tourist region (Rila-Pirin) has been developed, including criteria and indicators for analyzing the potential, attractiveness, and promotion of the product and the destination.

- Philip Kotler's three-level product model has been adapted, and aspects of sensory marketing have been integrated into the development of a concept for an integrated adventure tourism product.

Practical and Applied Contributions:

- A model for an integrated adventure tourism product in the Rila-Pirin region has been developed, which can serve as a basis for tour operators and hotels in creating competitive package offers.
- Specific strategic guidelines and recommendations for optimizing the management and development of adventure tourism in the Rila-Pirin region have been formulated, aimed at improving branding, infrastructure, information provision, sustainability, and safety.
- Practical solutions for engaging local communities and strengthening cooperation among various stakeholders in the adventure tourism sector have been proposed.

2. Scientific Results:

- ✓ A definition of adventure tourism has been developed, and its main characteristics and types have been described, consistent with current trends. Its main dimensions have been systematized, complementing existing research in Bulgarian scientific literature.
- ✓ A new model has been proposed that builds upon the classical concept of the three product levels (core, actual, augmented). This approach provides a comprehensive and practical framework for creating high-quality and memorable adventure experiences.
- ✓ A specific methodological toolkit for empirical research and assessment of adventure tourism has been developed, applicable for analyzing the potential, attractiveness, and promotion of destinations and products.
- ✓ A model for improving adventure tourism products has been created, which is applicable to both the Rila-Pirin region and other destinations. It provides a basis for tour operators and hotels to develop competitive package offers.
 - ü An analysis of the Rila-Pirin tourist region's potential has been conducted, identifying its strengths and weaknesses, opportunities, and threats. Based on this analysis, specific strategic guidelines and recommendations for optimizing the management and development of adventure tourism in the

region have been formulated – including branding, infrastructure, information provision, sustainability, and safety.

- ✓ Practical solutions for actively engaging local communities and strengthening cooperation among stakeholders in the adventure tourism sector have been proposed.
- ✓ A conducted survey provides original empirical data on the motivation, preferences, assessments, and needs of potential and actual adventure tourists. The results confirm the central role of natural endowments and physical challenge as primary motivators.
- ✓ An analysis of hotels and tour operators in the region has been conducted, revealing existing successful models for offering adventure products, but also significant untapped potential for development and diversification.
- ✓ It has been concluded that the current regulatory framework is too general and not adapted to the specificities and needs of adventure tourism.
- ✓ A SWOT analysis has been prepared, detailing the main strengths and weaknesses, opportunities, and threats for the development of adventure tourism in the region.
- ✓ Through empirical research, the working hypotheses regarding the factors influencing the development of adventure tourism in the studied region have been validated.

6. Research Methodology

To achieve the set goal and solve the research tasks, a complex methodology combining theoretical and empirical approaches has been applied in this dissertation.

The theoretical research is based on:

- ✓ Critical analysis and systematization of scientific literature: Bulgarian and foreign literary sources, monographs, articles, reports, and publications related to the essence, characteristics, types, and management of adventure tourism, the development of tourist destinations, tourism marketing, and sustainable development have been studied.
- ✓ Analysis of normative documents: Relevant legal and sub-legal acts, national and regional strategies, and concepts related to tourism and adventure tourism in Bulgaria have been reviewed.
- ✓ Deductive approach: Used to derive specific conclusions and hypotheses from general theoretical propositions. ü Comparative analysis: Applied when

comparing good practices from leading international adventure tourism destinations with the conditions and potential of Bulgaria.

The empirical research focuses on the Rila-Pirin tourist region and includes:

- ✓ **Development of a methodological toolkit:** A specialized toolkit for the analysis and evaluation of adventure tourism in the region has been created. It includes six main criteria with indicators and specific characteristics (geographical location, accessibility, infrastructure capacity, quality of services, risk and safety, ecological sustainability, customer experience, and market competitiveness).
- ✓ **Survey:** A survey was conducted among 200 respondents (potential and actual visitors to the Rila-Pirin region) to collect primary quantitative information regarding their attitudes, preferences, experiences, and recommendations related to adventure tourism.
- ✓ **Interviews with specialists and tourism industry representatives:** Interviews were conducted with representatives of hotels and travel agencies in the Rila-Pirin region, specializing in the development and offering of adventure tourism products, with the aim of collecting qualitative information and expert opinions.
- ✓ **Statistical data analysis:** The data from the survey was processed using the SPSS statistical package, employing descriptive statistics and dependency tests (chi-square test, Cramer's V) to verify the formulated hypotheses.
- ✓ **SWOT analysis:** A SWOT analysis of adventure tourism in the Rila-Pirin region was conducted to identify internal strengths and weaknesses, as well as external opportunities and threats.
- ✓ **Qualimetry and expert analysis:** Used to determine the coefficients of significance for the criteria in evaluating adventure tourism.

Through the combination of these methods, the aim is to achieve a thorough and objective study of the problem, as well as to develop scientifically based conclusions and practically applicable recommendations.

7. Main Limitations of the Research

When conducting the present scientific research, some key limitations were acknowledged and considered, which are important to mention:

- ✓ **Scope of the empirical research:** Although the theoretical part of the dissertation examines adventure tourism in a broader national and international context, the empirical research is primarily focused on the Rila-Pirin tourist region. This limits the possibility of directly generalizing the conclusions to all

tourist regions in Bulgaria offering adventure tourism, as each region has its specific characteristics. The other eight tourist regions (Stara Planina, Rhodopes, Sofia, Varna Black Sea, Thrace, Burgas Black Sea region, Rose Valley, and Danube) fall outside the detailed empirical analysis, as in their primary and expanded product specialization, adventure tourism is not always a main focus or there are insufficient sites meeting the criteria for organized adventure tourism.

- ✓ **Limitations related to the survey sample:** Although efforts were made for representativeness, the sample of 200 respondents in the survey may not fully reflect all demographic and social groups of potential and actual tourists. In the analysis of some subgroups (e.g., by "Other" status or specific age categories), the number of participants is small, which necessitates the use of specific statistical tests (Fisher's Exact Test) and limits the possibility of more detailed conclusions for these specific groups.
- ✓ **Lack of comprehensive baseline information:** As stated in the introduction, one of the main problems is the lack of complete and systematized baseline information on tourist resources and sites, service providers, and the state of tourism offerings in the field of adventure tourism in the country. The lack of detailed data on the number of visitors specifically engaged in adventure activities complicates some aspects of the analysis and assessment of economic impact.
- ✓ **Sector dynamics:** Adventure tourism is a dynamically developing sector, with new trends, products, and technologies constantly emerging. The research reflects the current state at the time of its conduct, but some aspects may undergo changes in the future.
- ✓ **Subjectivity in expert evaluations:** In determining the significance coefficients through qualimetry and in the analysis of expert interviews, a certain degree of subjectivity may be present, despite the pursuit of objectivity and the use of standardized approaches.

Despite these limitations, the dissertation provides valuable theoretical and practical results that contribute to a better understanding and development of adventure tourism in Bulgaria.

8. Information Sources

The information provision for this dissertation is based on a wide range of primary and secondary sources, which can be grouped as follows:

- ✓ Scientific Literature:

- Monographs, books, and textbooks: Bulgarian and foreign publications dedicated to the theory and practice of tourism, adventure tourism, tourist destination management, tourism marketing, sustainable development, the experience economy, and sensory marketing.
- Scientific articles and publications: Articles from specialized scientific journals, conference proceedings, and other periodicals addressing current issues and trends in the researched field.
- Dissertations and abstracts: Similar research topics, providing theoretical frameworks and empirical data.
 - ✓ Normative and Strategic Documents:
 - Legislation: Tourism Act and related ordinances (Ordinance on requirements for categorized accommodation establishments, Ordinance on requirements for tour operators and travel agents, etc.).
 - National and Regional Strategies and Concepts: Strategic documents for tourism development in Bulgaria, the Concept for Tourist Regionalization of Bulgaria, strategies for the development of individual tourist regions.
 - Reports and Analyses of Institutions: Reports from the Ministry of Tourism, the National Statistical Institute, the World Tourism Organization (UNWTO), the European Commission, and other relevant organizations.
 - ✓ Empirical Data (Primary Information):
 - Survey: Data collected through a survey conducted among 200 potential and actual visitors to the Rila-Pirin tourist region.
 - Interviews: Information obtained from interviews with representatives of hotels and travel agencies operating in the Rila-Pirin region and specializing in adventure tourism.
 - ✓ Online Sources and Databases:
 - Official Tourism Portals: The official tourism portal of Bulgaria (bulgariatravel.org), portals of national parks (Rila, Pirin, Central Balkan), Vitosha Nature Park.
 - Specialized Online Platforms and Websites: Booking.com, [TripAdvisor](http://TripAdvisor.com), TrailForks.com, OutdoorActive.com, Rafting.bg, ClimbingGuideBG.com, eola.co, familyadventureproject.org, baatbg.org (Bulgarian Association for Alternative Tourism), cbi.eu (Centre for the Promotion of Imports from Developing Countries).
 - Websites of International Organizations: UNWTO (World Tourism Organization).

- Internal Company Information and Standards: Information from tour operators and hotels regarding their products, services, and safety standards.

Използването на разнообразие от източници позволи комплексното разглеждане на изследваната проблематика и осигури надеждността и достоверността на направените анализи и изводи.

II. STRUCTURE AND CONTENT OF THE DISSERTATION

1. Dissertation Structure

The dissertation is structured in accordance with the set goals and tasks, and the chosen subject and object of research.

Its volume is 249 pages, of which 5 pages are the introduction, the main text is presented in three chapters – 218 pages, the conclusion is 6 pages, the list of references is 11 pages, and appendices are 6 pages.

The main text is illustrated with 24 tables and 16 figures.

2. Dissertation Content

The structure of the dissertation is as follows:

INTRODUCTION

CHAPTER ONE: Adventure Tourism – Essence, Specificity, Characteristics

- 1.1. Essence and Specificity
- 1.2. Types of Adventure Tourism
- 1.3. Good Practices and Trends in the Development of Adventure Tourism

CHAPTER TWO: Opportunities for Development of Adventure Tourism Destinations

- 2.1. Potential for Tourist Destination Development
- 2.2. Attractiveness of Adventure Tourism Destinations
- 2.3. Marketing Management of Adventure Tourism Destinations in Bulgaria

CHAPTER THREE: Assessment and Analysis of the Attractiveness of the Rila-Pirin Region for Adventure Tourism Products

- 3.1. Methodology of the Empirical Study
- 3.2. Analysis of the Results from the Empirical Study
- 3.3. Model for Improving the Adventure Tourism Product in the Rila-Pirin Region

CONCLUSION

REFERENCES

APPENDICES

List of Tables and Figures in the Dissertation

List of Tables

List of Figures

III. SYNTHESIZED EXPOSITION OF THE DISSERTATION

CHAPTER ONE:

Adventure Tourism – Essence, Specificity, Characteristics

The first chapter of the dissertation is dedicated to a detailed study of adventure tourism, examining its essence, specific characteristics, historical development, and main terminological clarifications. The goal is to build a solid theoretical foundation for the subsequent analysis of opportunities for destination development through this type of tourism.

Section 1.1. "Essence and Specificity" introduces the concept of adventure tourism. This task is accomplished through a comprehensive and critical review, as well as an in-depth analysis of existing scientific literature and established practices in the field, with the aim of clearly defining the terminology related to adventure tourism.

According to the Global Report on Adventure Tourism by the World Tourism Organization (UNWTO²), adventure tourism is defined as a form of tourism where tourists participate in exciting and unconventional activities, often involving physical challenges and a certain degree of risk. These activities range from mountain climbing, rafting, and skiing, to expeditions in remote and exotic areas.

Altman and Ginat³ describe adventure tourism as "a set of new tourist practices, emphasizing interaction with the natural environment and active physical participation of tourists ." This form of tourism is popular among young people and professionals dealing with high levels of stress, for whom contact with nature combined with physical exertion is essential. While acknowledging the influence of fashion trends, the foundation of adventure tourism remains in the conscious need for a fulfilling experience of the natural environment.

According to Boudreau et al. ⁴, a significant element of adventure tourism is physical challenge – activities typically require physical activity and endurance, thereby promoting a healthy lifestyle. Emotional enrichment is also a significant component, providing opportunities for personal experiences and personal development. There is increased interest in sustainable tourism and responsible visitation of natural and cultural sites.

According to Cheng et al.⁵, at its core, adventure tourism is characterized by three interconnected elements: physical activity, interaction with nature, and cultural exchange. Each offers a different type of appeal to the tourist. Physical activity – whether it's a leisurely walk or extreme climbing – creates a sense of accomplishment.

² World Tourism Organization (UNWTO). Glossary of tourism terms. <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> , Проверено на 29 апрѣл 2021г

³ Altman, I., & Ginat, J. (1992). Place attachment: How many meanings. In *Socioenvironmental metamorphoses: Builtscapes, landscape, ethnoscape, euroscape*. Proceedings of the IAPS 12 International Conference (125-131).

⁴ Boudreau, M., Szabo, A., Kim, S. H., Bisson, M. J., & Lee, J. W. (2020). The psychological benefits of adventure sports: An integrative review. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 12(1), 3-47

⁵ Cheng, M., Edwards, D., Darcy, S., & Redfern, K. (2018). A tri-method approach to a review of adventure tourism literature: Bibliometric analysis, content analysis, and a quantitative systematic literature review. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 42(6), 997–1020

Gross and Sand ⁶ define the term "adventure tourism" as established in the tourism industry, but one that continues to evolve dynamically. This development marks a transition from traditional recreational travel to experiences that expand personal and cultural boundaries. Due to the rapid growth of the sector, it is essential to build a clear and precise definition that guides both industry participants and potential tourists.

For the purposes of this dissertation, the proposed working definition is (*Adventure tourism represents a dynamic subgroup of tourism focused on seeking new experiences and challenges, often involving elements of risk, physical exertion, and a close connection with nature or different cultures*). It synthesizes these key elements – new experiences, challenges, risk, physical exertion, and connection with nature or culture – while also considering the subjective nature of the concept of "adventure" (*an experience that goes beyond the ordinary, includes elements of challenge (physical or mental), exploration of the unknown, a certain risk and unpredictability, which has the potential to lead to personal growth through overcoming barriers. The perception of "adventure" is individual for each tourist*). It is important to note that most cited definitions are general enough to allow for the inclusion of a wide range of activities, but for a more detailed analysis, it is necessary to distinguish between "soft" and "hard" adventure tourism, as well as to consider the specific motivations of different consumer segments.

Adventure tourism is popular for several reasons: thrill and excitement, escape and exploration, personal growth and challenge, fostering an appreciation for the natural environment, unique experiences, social interaction, and health and well-being benefits.

The history of adventure tourism traces its development from early exploratory journeys, starting with figures like Marco Polo and Christopher Columbus, whose discoveries expanded the boundaries of the known world. The roots of adventure travel can be traced back to ancient civilizations (Greeks, Romans) and religious pilgrimages in the Middle Ages. The 19th century saw the emergence of a more recreational form of tourism with the "Grand Tours" of young aristocrats, combined with the birth of mountaineering – symbolically marked by Edward Whymper's ascent of the Matterhorn in 1865. With the advent of Thomas Cook and the first travel agency, as well as the Industrial Revolution which created a new class with more leisure time and means, travel became more accessible. The narratives of explorers continued to inspire the quest for new experiences. After World War II, outdoor activities became increasingly popular, and the 1960s and 1970s saw the rise of backpacking. In the 20th century,

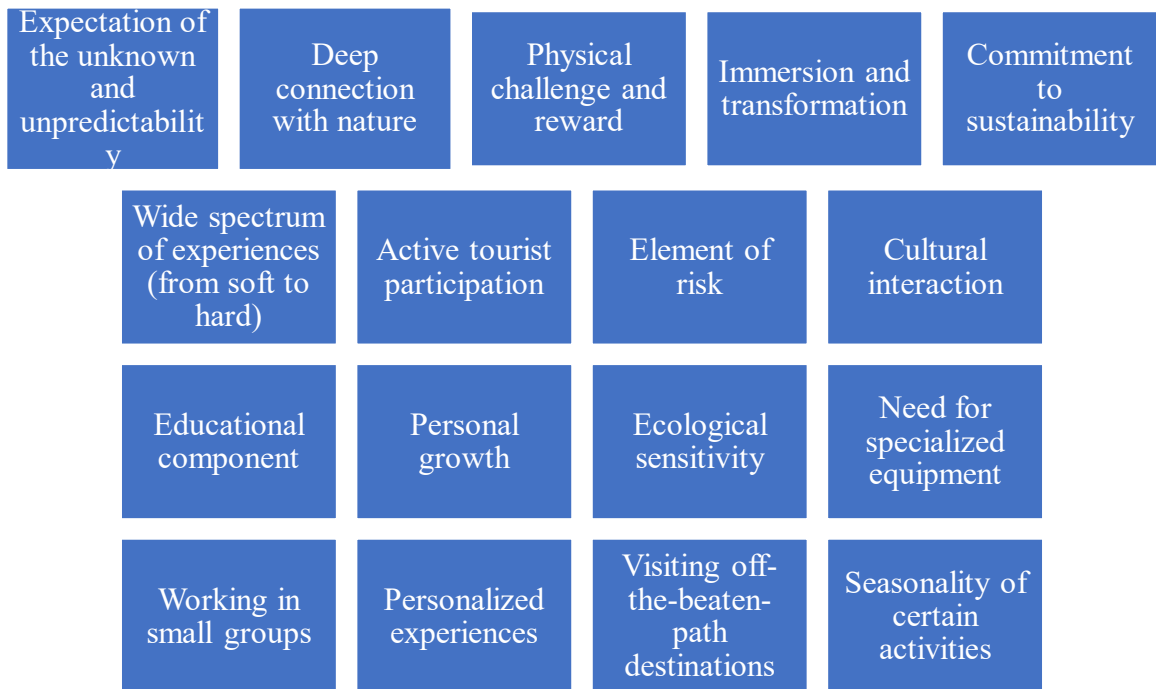
⁶ Gross, S., & Sand, M. (2020). Adventure tourism: a perspective paper. *Tourism Review*, 75(1), 153–157

technological advancements and improvements in transportation further facilitated access to remote regions. The 21st century marks an explosion in the popularity of adventure tourism, with the focus shifting not only to adrenaline but also to connecting with new cultures and ecotourism. Technology, especially the internet and social media, plays an important role. Ecotourism emerges as a popular trend, and the modern adventure tourist also seeks authentic cultural experiences. The entire sector is moving towards a more sustainable model, emphasizing the relevance of historical stages, including early expeditions, the Golden Age of Safaris, the development of extreme sports, and the growing ecological awareness for modern adventure tourism, including in Bulgaria.

The main defining characteristics of adventure tourism have been identified: anticipation of the unknown and unpredictability; a deep connection with nature; physical challenge and the reward of overcoming it; immersion and transformation as a result of the experience; commitment to sustainability; a wide range of experiences (from soft to hard); active tourist participation; an element of risk (perceived or real); cultural interaction; an educational component; personal growth; ecological sensitivity; need for specialized equipment; working in small groups and personalized experiences; visiting off-the-beaten-path destinations; and seasonality of some activities. Providers of adventure tourism activities often use specialized risk management strategies. The sector is attractive to a broad demographic group, but particularly popular among younger generations, while the market for older adventure tourists is also growing. The economic impact and the need for responsible practices to avoid negative environmental and cultural impacts are also emphasized. Adventure tourism is inextricably linked to nature and often involves acquiring new skills. Technological advancements and unpredictability are also important aspects.

Figure 1 systematizes the main characteristics of adventure tourism:

Figure 1: Main Characteristics of Adventure Tourism

Adapted by the author

The main characteristics of adventure tourism have been identified: expectation of the unknown and unpredictability; deep connection with nature; physical challenge and reward; immersion and transformation; commitment to sustainability; a wide range of experiences (from soft to hard); active tourist participation; an element of risk; cultural interaction; educational component; personal growth; ecological sensitivity; need for specialized equipment; working in small groups; personalized experiences; visiting off-the-beaten-path destinations; and seasonality of certain activities.

Providers of adventure tourism activities often use specialized risk management strategies. The sector is attractive to a broad demographic group, but especially popular among younger generations, while the market for older adventure tourists is also growing. The economic impact and the need for responsible practices to avoid negative environmental and cultural impacts are emphasized. Adventure tourism is inextricably linked to nature and often involves acquiring new skills. Technological advancements and unpredictability are also important aspects.

In section 1.2. "Types of Adventure Tourism," consumer profiles and motivations that shape tourism experiences are analyzed. Nine types of adventure tourists are summarized: extreme, nature lovers, cultural, adventure seekers, fear conquerors, spirituality seekers, group

dynamics-oriented, experience sharers, and those seeking interaction with local communities. Adventure tourism is segmented into extreme, soft, nature-based, cultural, and by environment (air, water, land). The peculiarities, requirements for participants, and types of activities characteristic of "soft adventure" and "hard adventure" tourism are examined in detail. Soft adventure tourism typically involves activities with lower risk and less physical exertion, such as hiking, wildlife viewing, or cultural expeditions. Hard adventure tourism, on the other hand, is associated with high risk, significant physical challenges, and often requires specialized skills and equipment, such as mountaineering, bungee jumping, or whitewater rafting.

For a clearer and more systematized understanding of the types of adventure tourists and their motivations, Table 1 summarizes the main categories:

Table 1: Types of Adventure Tourists and Their Description

Type of Adventure Tourist	Description
Extreme Adventurers	Tourists seeking intense challenges and high levels of adrenaline through activities like bungee jumping, paragliding, mountaineering, kitesurfing, extreme diving, or whitewater rafting. These activities require high physical fitness and specialized equipment, with the goal of overcoming significant personal and physical limits.
Nature Lovers	They are focused on a direct connection with nature and exploring untouched natural areas. Their activities include mountain biking, trekking in remote areas, wild kayaking, birdwatching, photo safaris, or ecotourism, with their main goal being the exploration and preservation of biodiversity.
Cultural Adventurers	Consumers seeking authentic cultural and traditional experiences that are integrated into adventure programs. This can include participation in local festivals, learning traditional crafts, culinary practices during travel, or visits to historical and archaeological sites in remote areas.
Adventure Seekers	Motivated by the desire for innovative and challenging adventure experiences, with the aim of overcoming personal limits and experiencing something unknown in the context of travel. They often

	gravitate towards new, less popular destinations and activities that offer a sense of discovery and uniqueness.
Challenge Overcomers	Tourists who use adventure tourism and its specific activities as a means to cope with personal fears and phobias (e.g., fear of heights through bungee jumping or climbing, claustrophobia through speleology, or hydrophobia through diving). For them, adventure is a tool for personal development and therapy.
Spirituality Seekers	Engage in prolonged adventure treks on specific routes (e.g., pilgrimage paths, meditative nature retreats) or journeys with challenging elements (such as long treks), with the primary goal of spiritual enrichment, self-discovery, and finding inner peace through detachment from civilization.
Social Adventurers	Show a preference for group adventure activities requiring joint planning, coordination, and cooperation within a team to achieve a common goal (e.g., expeditions, group ascents, team competitions). For them, the social aspect and team-building are key.
Experience Storytellers	Tourists for whom the ability to share their adventure experiences with loved ones, friends, or a wider social network through photos, videos, blogs, or social media is essential. Their motivation is often related to documenting and disseminating their unique experiences.
Community Engaged	Tourists who actively seek interaction with local communities during their adventure travels, with the aim of greater understanding and appreciation of their culture, traditions, and way of life. They often participate in volunteer activities or support local initiatives.

Author's systematization based on Sung, H. H. (2004). Classification of adventure travelers: Behavior, decision-making, and target markets. *Journal of Travel Research*, (343–356)⁷

Popular recognizable adventure activities have been examined, including mountaineering, rafting, skydiving, caving, rock climbing, paragliding, diving, ice climbing, surfing, kitesurfing, sandboarding, alpine ziplining, kayaking, snowboarding, mountain biking,

⁷ Sung, H. H. (2004), Classification of adventure travelers: Behavior, decision-making, and target markets *Journal of Travel Research*, 42(4), 343–356.

hang gliding, horseback riding, windsurfing, canoeing, hot air ballooning, skiing, safari, and free climbing.

Also, popular creative adventure activities (Table 2) such as Wingsuit flying, volcano boarding, ice swimming, cave diving, highlining, heli-skiing, bungee jumping from balloons, and tornado chasing.

Table 2. Popular Creative Adventure Activities

Wingsuit Flying	An adrenaline-pumping leap from a plane or cliff, Wingsuit flyers glide through the air using specially designed suits, mimicking the flight of birds and providing unparalleled freedom in the air.
Volcano Boarding	Sliding down volcanic ash slopes, this extreme sport is similar to snowboarding and sandboarding, but on the terrain of an active volcano.
Ice Swimming	Enjoying cold waters, enthusiasts dive into icy lakes or polar seas, challenging the body's cold endurance and experiencing nature's chilling embrace.
Cave Diving	Venturing into underwater caves, divers explore submerged labyrinths, revealing the mystical beauty of stalactites and rare aquatic life in this fusion of speleology and diving.
Highlining	Walking on a slackline suspended between cliffs or skyscrapers, highliners balance precariously above stunning (and often dizzying) views, requiring both physical balance and mental fortitude.
Heli-Skiing	This is a type of skiing or snowboarding, with the difference that skiers

	descend the mountain on completely unknown and unprepared routes. Heli-skiing enthusiasts are taken to the mountaintop by helicopter, and by descending in such a risky way, skiers experience unparalleled adrenaline.
Bungee Jumping from Hot Air Balloon	Elevating traditional bungee jumping, thrill-seekers leap from soaring hot air balloons, experiencing a free fall before the comforting tug of the bungee cord.
Tornado Chasing	Armed with meteorological instruments and a daring spirit, adventurers chase tornadoes to study, photograph, and experience the raw power of nature's fury up close.
Sea Cliff Jumping	Diving from towering coastal cliffs, jumpers freefall before deploying their parachutes, experiencing a rush against the backdrop of roaring oceans and rocky shores.
Deep-Sea Shark Diving	Descending into the ocean depths, divers encounter some of the world's most magnificent and misunderstood predators, observing them in their natural habitats from the safety of cages or open water.

Source: Author's systematization adapted from "10 Unusual Active Family Adventures" May 23, 2022 Available at: <https://www.familyadventureproject.org/10-unusual-active-family-adventures/>⁸

⁸ „10 Unusual Active Family Adventures” Available at: <https://www.familyadventureproject.org/10-unusual-active-family-adventures/> (Проверено на: 23 май 2022)

Section 1.3. "Good Practices and Trends in the Development of Adventure Tourism" explores and analyzes good practices and contemporary trends that shape the global development of adventure tourism. This analysis covers several key aspects that are essential for the success and sustainability of adventure destinations:

Successful models and strategies for the sustainable development and management of adventure tourism are discussed. These practices are aimed at the sustainable use of natural resources, minimizing negative environmental impact on the environment and local communities, and ensuring the long-term viability of destinations through ethical principles and responsible behavior. Examples include initiatives for waste reduction, the use of renewable energy sources, and support for local ecosystems. The "Leave No Trace" practice and adaptation to climate change are also key. The sustainable approach also includes respecting local culture and community.

Leading innovations in the offering of adventure tourism products and services are identified. This includes the development of new activities (such as ziplining, canyoning, caving), the creation of innovative tourist destinations that offer unique experiences, and the introduction of modern experience formats (e.g., themed adventure camps combining education and adventure).

The increasingly growing and transformative role of digital technologies in modern adventure tourism is analyzed. This includes the use of virtual reality (VR) and augmented reality (AR) for marketing, preliminary planning, and enriching experiences, digital platforms for bookings and sharing experiences, as well as wearable devices for tracking, navigation, and safety.

The crucial importance of integrating and actively engaging local communities in the development of adventure tourism is highlighted, ensuring them economic benefits and the preservation of cultural identity and traditions.

Innovative marketing approaches, including sensory marketing, that are used to successfully attract target audiences and position adventure destinations in a highly competitive global environment are discussed, with an emphasis on the unique, emotionally rich, and transformative experiences that adventure tourism offers. Tourist flow management, legislative aspects, business models, and safety are also discussed.

Trends in consumer behavior (seeking personalized and unique experiences, interest in active and challenging experiences, growing eco- and social awareness), the integration of technologies (virtual reality, digital platforms), and challenges and strategies for environmental and cultural heritage preservation (Table 3) are analyzed. The influence of social media and

marketing strategies, as well as the role of local, regional, and global initiatives, are considered. Tourist flow management, legislative aspects, business models, and safety are discussed.

Table 3. Challenges and Strategies for Environmental and Cultural Heritage Preservation.⁹

	Challenge	Strategies
Sustainable Management of Tourist Flows	The increasing tourist flow in adventure regions can lead to overcrowding and undesirable impacts on the natural environment.	Introducing limits on the number of tourists, designating periods of lower activity, and creating routes that minimize impact.
Integration of ecotourism principles	The preservation of biodiversity and the conservation of ecosystems are crucial for adventure tourism.	Integrating ecotourism principles, such as developing guidebooks and programs with a focus on the educational aspect of nature.
Organization of educational campaigns	Lack of awareness about the vulnerability of nature and cultural heritage can lead to unacceptable tourist behavior.	Conducting educational campaigns focused on the ethics of adventure tourism, effective awareness, and educating tourists about rules of conduct in nature and relations with local communities.
Sustainable trail and route management	Improper use of trails and uncontrolled routes can lead to erosion and damage to natural environments.	Establishing zones and routes where trail usage is permitted, as well as building sustainable routes that reduce environmental impact.
Preservation of cultural heritage	Excessive commercialization can lead to loss of authenticity and	Developing strategies for the preservation of cultural heritage, such as

⁹ Jennifer Laing, Warwick Frost. Explorers Travellers and Adventure Tourism. 2014

	damage to the traditions of local communities.	establishing rules for visits and interaction with local communities, can support sustainable management.
--	--	---

Source: Author's systematization adapted from Archea Association "Strategy for Preservation and Sustainable Development of Cultural and Historical Heritage in the Republic of Bulgaria", Sphere, 2003, ISBN 9549803074¹⁰

In conclusion, Chapter One defines adventure tourism as a dynamic sector of increasing importance, offering unique experiences and possessing potential for sustainable development if managed responsibly and with attention to natural, cultural, and social aspects. Chapter One of the dissertation explores tasks 1 and 2 of the dissertation, set out in the introduction, namely:

1. Clarification of the essence and specificity of adventure tourism;
2. Derivation and analysis of good practices and trends among leaders in adventure tourism;

The comprehensive and in-depth analysis of the conceptual foundations and specific characteristics of adventure tourism presented in this chapter provides the necessary theoretical framework for the current dissertation. This framework is fundamental for further research into the potential of adventure tourism for the sustainable development of destinations, which is the main subject of the dissertation. According to leading international organizations and researchers, whose definitions and concepts are extensively reviewed and analyzed in this chapter, understanding adventure tourism is key for both in-depth academic research and its effective practical management and application in the industry. The chapter lays a solid foundation for subsequent research by precisely defining key concepts and deriving key aspects that will be examined in greater depth in the following chapters, based on a critical review of existing scientific literature and established good practices in the field of adventure tourism.

CHAPTER TWO:

Opportunities for the Development of Adventure Tourism Destinations

Chapter Two of the dissertation analyzes Bulgaria's potential for development as an adventure tourism destination. It examines the characteristics of a tourist destination, the factors determining its attractiveness for adventure tourists, and the specifics of marketing management in this sector.

¹⁰ Асоциация Археа. (2003). Стратегия за опазване и устойчиво развитие на културно-историческото наследство в Република България. Сфера. 15-17

Section 2.1 "Potential for Tourist Destination Development" discusses the importance of natural, cultural, socio-economic, and infrastructural factors as a basis for building a competitive tourist destination. Special emphasis is placed on Bulgaria's potential for adventure tourism development, which is based on diverse natural endowments, including mountainous terrain, rivers, caves, a seaside, and biological diversity.

A thorough review of key geographical areas suitable for the development of adventure tourism forms has been conducted. Table 4 presents the main destinations such as Rila, Pirin, Stara Planina, the Rhodopes, Struma River, Arda River, the Black Sea coast, and the Belogradchik Rocks, with the characteristic tourist product indicated for each – mountain trekking, rock climbing, rafting, kayaking, skiing, wine, and cultural tours.

Table 4. Main Adventure Tourism Destinations in Bulgaria and Offered Products

Destination	Adventure Products	Source
Rila	Mountain trekking, Mountaineering, Skiing	Rila National Park (https://rilanationalpark.bg/), Bulgarian Tourist Union (https://btsbg.org/)
Pirin	Mountain trekking, Rock climbing, Skiing	Pirin National Park (https://pirin.bg/), Bulgarian Mountain Rescue Service (https://pss.bg/)
Stara Planina	Hiking trails, Mountain biking, Paragliding	Tourist Information Center (https://bulgariatravel.org/), Bulgarian Mountain Biking Federation (https://bfmb.org/)
Rhodopes	Mountain trekking, Speleology, Kayaking	Tourist Information Center (https://bulgariatravel.org/), Bulgarian Federation of Speleology (https://caves.bg/)
Vitosha	Hiking trails, Skiing, Mountain biking	Vitosha Nature Park (https://park-vitosha.org/), Vitosha Ski (https://vitoshaski.bg/)

Black Sea	Surfing, Kitesurfing, Diving	Tourist Information Center (https://bulgariatravel.org/), Water Sports Bulgaria (https://watersports.bg/)
Struma River	Rafting, Kayaking	Tourist Information Center (https://bulgariatravel.org/), Adventure Net (https://adventurenetbg.com/)
Arda River	Kayaking, Canoeing	Tourist Information Center (https://bulgariatravel.org/), Kayak Tours Bulgaria (https://kayaktours.bg/)
Belogradchik Rocks	Rock climbing, Hiking	Tourist Information Center (https://bulgariatravel.org/), Belogradchik Tourist Guide (https://visitbelogradchik.com/)
Melnik	Hiking trails, Wine tours	Tourist Information Center (https://bulgariatravel.org/), Wine Tours Bulgaria (https://winetours.bg/)
Seven Rila Lakes	Mountain trekking, Yoga retreats	Rila National Park (https://rilanationalpark.bg/), Yoga Retreats Rila (https://yogaretreats.bg/)
Krushuna Waterfalls	Hiking trails, Photography tours	Tourist Information Center (https://bulgariatravel.org/), Photo Tours Bulgaria (https://phototours.bg/)

Source: Author's systematization

Table 5 supplements the analysis by summarizing the main mountain destinations and their suitability for various adventure activities. The available resources and conditions for the development of ski tourism, mountain biking, caving, and paragliding are indicated. The importance of existing infrastructure, as well as access to natural parks and protected areas, which create conditions for the sustainable use of resources, is emphasized.

Table 5. Main Mountain Destinations in Bulgaria and Offered Adventure Activities

Mountain Destination	Adventure Activities	Brief Characteristic
----------------------	----------------------	----------------------

Rila	Skiing, Snowboarding, Alpine climbing	High peaks and glacial lakes, suitable for winter and alpine sports ¹¹
Pirin	Trekking, Mountain climbing, Mountain biking, Skiing	Karst relief and peaks like Vihren; part of the Pirin National Park
Rhodopes	Mountain biking, Skiing, Camping	Forested terrains and relief suitable for year-round adventures and camping ¹²
Stara Planina	Hiking trails, Paragliding	Diverse routes and open ridges, suitable for hiking and paragliding ¹³
Vitosha	Mountain biking, Mountain trekking	Accessible from Sofia; offers routes for hiking and cycling ¹⁴

Source: Author's systematization based on textual data

Important part of the analysis is the comparative overview between Bulgaria and international destinations with an established image in adventure tourism, such as Switzerland, New Zealand, Costa Rica, and Norway. Table 6 summarizes Bulgaria's comparative advantages – natural diversity, seasonal accessibility, competitive prices, geographical location, and existing transport connectivity. At the same time, challenges related to insufficient promotion of the destination, lack of integrated marketing approaches, and limited investments in specialized infrastructure are pointed out.

Table 6. Comparative Analysis of Competitive Destinations in Adventure Tourism

Destination	Main advantages in adventure tourism	Main disadvantages/Challenges
Switzerland	High-class services for alpine tourism, climbing, and skiing; excellent infrastructure.	High prices; limited options for budget tourism.

¹¹ Official Tourist Portal of Bulgaria. Available at: <https://bulgariatravel.org/bg/what-to-do/> [accessed on May 07, 2023]

¹² Official Tourist Portal of Bulgaria. Available at: <https://bulgariatravel.org/bg/rodopi/> [accessed on May 07, 2023]

¹³ Central Balkan National Park Directorate. Available at: <https://visitcentralbalkan.net/tourism/routes/> [accessed on May 07, 2023].

¹⁴ Vitosha Nature Park Directorate. Available at: <https://park-vitosha.org/tourism/> [accessed on May 07, 2023].

New Zealand	Extremely diverse nature; wide range of extreme and adventure activities (bungee, rafting, trekking).	Distant geographical location for European and North American tourists; high transportation costs.
Costa Rica	Rich biodiversity; focus on eco-adventures, kayaking, surfing.	Competition from other Latin American destinations; infrastructure challenges in some places.
Norway	Unique natural landscapes (fjords, mountains); opportunities for alpine tourism, mountain biking, fishing.	High costs; harsh and sometimes unpredictable climatic conditions.
Bulgaria	Need for more effective marketing positioning and brand identity; need for targeted investments in tourist infrastructure in some places; improvement of service quality.	Need for more effective marketing positioning and brand identity; need for targeted investments in tourist infrastructure in some places; development of service quality.

Author's systematization

The conclusions from Section 2.1 confirm that Bulgaria possesses high strategic potential for development as a sustainable adventure tourism destination. Targeted efforts are needed to improve access to information, develop human resource capacity, build new and modernize existing infrastructure, and apply good practices for managing tourist flows in sync with sustainability principles.

Section 2.2 "Attractiveness of Adventure Tourism Destinations" investigates contemporary approaches to increasing the competitiveness and appeal of destinations focused on adventure tourism. The analysis is based on integrating good practices and sustainable principles in resource and tourism environment management, consistent with concepts of sustainable development in tourism (according to UNWTO¹⁵).

A key focus is the inclusion of **local communities** in the process of planning and implementing tourism products. This participation not only stimulates economic development at a regional level but also ensures the authenticity and sustainability of the tourist experience.

¹⁵ UNWTO. (2016). Global Report on The Power of Youth Travel. Madrid, Spain.

This participation strategy is widely supported in contemporary sustainable tourism literature, emphasizing the importance of local acceptance and benefits.

Another crucial element is the **sustainable management of natural resources**, with an emphasis on preserving ecosystems, biodiversity, and the natural landscape. For the sustainable use of resources, the introduction of zoning, ecological monitoring, and limitations on the burden placed on sensitive areas are recommended. This approach aligns with the principles of ecotourism and responsible travel proposed by several researchers, including Honey, M¹⁶ – a study on ecotourism and sustainable development.

Special attention is paid to tourist safety – an essential factor for the attractiveness of adventure tourism destinations. Ensuring a safe environment includes developing standards, providing training for guides and staff, having emergency plans, and appropriate equipment. The importance of safety is highlighted in various studies on risk in tourism. These aspects are also covered in the questionnaire, which emphasizes the security measures taken by tourist establishments, as evident from the questions "What measures do you take to ensure the safety of guests participating in adventure activities?" and "Do you have specific resources (equipment rental, transport, partnership with guides) to support adventure activities?".

"Modern Trends and 'Fashion' in Adventure Tourism" analyzes the influence of current trends and "fashion" in tourist preferences on the attractiveness of destinations. There's a growing demand for **authentic and personalized experiences**, away from mass tourism. The focus is shifting towards activities that offer a **connection with nature and the local culture**, such as mountain biking on unexplored routes, kayaking on pristine rivers, outdoor camping, and experiences with local communities. Tourists increasingly value sustainable and responsible practices, which makes destinations that implement them more attractive. These trends underscore the increased importance of sustainability and authenticity.

In conclusion, the attractiveness of adventure tourism destinations depends on a complex set of factors – natural, social, infrastructural, and managerial – which should be integrated into a sustainable model of tourism development. Effective management of these factors, combined with the active participation of stakeholders and consideration of contemporary demand trends, guarantees increased competitiveness and the long-term viability of the destination.

Section 2.3. "Marketing Management of Adventure Tourism Destinations in Bulgaria" emphasizes the need for targeted marketing strategies. It begins with an examination of the target audience, which includes an analysis of consumer profiles, their desires, activity

¹⁶ Honey, M. (2008). Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise? Island press 7-8

preferences, and communication channels, as well as considering the competitive environment and seasonal factors. The importance of understanding the emotional and individual aspect of tourist choice is highlighted.

The role of digital marketing and social networks (Facebook, Instagram, Twitter) in creating an online presence, engaging potential tourists through visual content, blogs, interactive campaigns, and targeted advertising is discussed. Sustainable marketing is presented as an urgent necessity, including eco-oriented advertising, promotion of responsible tourism, integration of local communities, and an ethical approach.

Special attention is given to the influence of sensory marketing on adventure tourism. It analyzes how the five senses (sight, hearing, smell, taste, touch) can be used to create deeper and more memorable experiences, referencing authors like Hultén¹⁷, Pine and Gilmore¹⁸, and others. Table 7 is presented with criteria and indicators for measuring the tourist experience through the senses. It is emphasized that adventure tourism generates powerful sensory and emotional memories.

Table 7. Criteria and Indicators for Measuring the Tourist Experience in Adventure Tourism

<i>Criteria</i>	Indicators
<i>Sight</i>	color, image, text, graphics, video, directed light
<i>Sound</i>	special sound effects, thematic music, voices, memorable melody
<i>Smell</i>	specific environmental scents, specific food aromas
<i>Taste</i>	food samples, new tastes
<i>Touch</i>	product samples, comfort, textures

Source: Author's systematization adapted from "15 Ways to Use Sensory Marketing in 2020." Available at: <https://brandastic.com/blog/sensory-marketing/>¹⁹[March 16, 2020]

The prospects for development are examined, noting the connection with the "experience economy"²⁰ and the challenges related to staff training and environmental protection. Examples

¹⁷ Hultén, B., Broweus, N., and Van Dijk, M. „What is Sensory Marketing?“. Sensory Marketing. Palgrave Macmillan UK. 2009

¹⁸ Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). The experience economy: Work is theatre & every business a stage. 5-6

¹⁹ „15 Ways to Use Sensory Marketing in 2020.“ March 16, 2020 Available at: <https://brandastic.com/blog/sensory-marketing/>

²⁰ Spangenberg, E. R., Crowley, A. E., & Henderson, P. W. (1996). Improving the store environment: do olfactory cues affect evaluations and behaviors?. Journal of Marketing, 60(2), 67-80.

of extreme experiences from global practice are presented, and the concept of themed zones and products in Bulgaria is discussed.

In this context, Table 8 provides a detailed systematization of the types of adventure tourism offered in various tourist regions of Bulgaria.

This analysis of the existing supply by regions is crucial for identifying strengths, gaps, and opportunities for diversification and specialization of the adventure tourism product in the country, which is essential for effective marketing management and positioning of Bulgaria as an attractive adventure tourism destination.

Table 8. Types of Adventure Tourism in the Tourist Regions of Bulgaria

Tourist Region	Types of Adventure Tourism
Danube Tourist Region	Hiking, canyoning, camping, rafting, kayaking, and fishing
Stara Planina Tourist Region	Hiking, canyoning, camping, rafting, kayaking, and fishing; sports training; trekking; hiking; camping; freeride skiing/snowboarding; climbing; mountaineering; traverses; peak ascents; cultural and historical tours; traverses around water bodies; skiing; snowboarding; freeride; ice climbing; snowkiting; mountaineering; traverses
Sofia Tourist Region	Hiking, canyoning, camping, rafting, kayaking, and fishing; cycling; sailing; wakeboarding; trekking; hiking; camping; freeride skiing/snowboarding; climbing; mountaineering; traverses; peak ascents; cultural and historical tours; traverses around water bodies; mountain running; skiing; snowboarding; freeride; ice climbing; snowkiting; mountaineering; traverses
Thracian Tourist Region	Hiking, canyoning, camping, rafting, kayaking, and fishing
Rose Valley Tourist Region	Cycling; sailing; wakeboarding
Rila-Pirin Tourist Region	Rafting; whitewater kayaking; touring kayaking; cliff jumping; canyoning; trekking routes; cycling; sailing; wakeboarding; sports training; trekking; hiking; camping; freeride skiing/snowboarding; climbing; mountaineering;

	traverses; peak ascents; cultural and historical tours; traverses around water bodies; mountain running; skiing; snowboarding; freeride; ice climbing; snowkiting; mountaineering; traverses
Rhodope Tourist Region	Hiking, canyoning, camping, rafting, kayaking, and fishing; cycling; sailing; wakeboarding; sports training; trekking; hiking; camping; freeride skiing/snowboarding; climbing; mountaineering; traverses; peak ascents; cultural and historical tours; traverses around water bodies; mountain running; skiing; snowboarding; freeride; ice climbing; snowkiting; mountaineering; traverses
Varna Black Sea Tourist Region	Kayaking; sailing; diving; surfing; kitesurfing; windsurfing; camping; trekking; parasailing; water skiing; cliff jumping
Burgas Black Sea Tourist Region	Rafting; sailing; diving; surfing; kitesurfing; windsurfing; camping; trekking; parasailing; water skiing; cliff jumping

Source: Author's systematization

Chapter Two of the dissertation, "Opportunities for the Development of Adventure Tourism Destinations," provided an in-depth analysis of the factors and approaches for developing regions into attractive and sustainable adventure destinations.

Within this chapter, tasks 3 and 4 of the dissertation were successfully explored:

3. Analyzing the potential for the development of adventure tourism destinations: Subsection 2.1 examined the multi-component nature of tourism potential (natural, anthropogenic, infrastructural, and socio-economic factors), emphasizing the importance of their adequate assessment for strategic planning and sustainable use.
4. Deriving good practices in the marketing management of adventure tourism destinations: Subsection 2.2 analyzed the factors of attractiveness (sustainable management, local communities, safety). Subsection 2.3 elaborated on marketing management, including segmentation, targeting, positioning, the extended marketing mix, and the role of digital marketing.

The conclusions from this chapter form a comprehensive framework for understanding and evaluating the opportunities for developing adventure tourism destinations. Success depends on the synergy between a resource base, effective risk management, stakeholder involvement, and innovative marketing strategies, with an emphasis on safety and sustainability. This chapter serves as a key theoretical and applied basis for the empirical research in the next chapter, preparing the ground for practical validation and the formulation of recommendations.

**CHAPTER THREE:
Assessment and Analysis of the Attractiveness of the Rila-Pirin Region for
Adventure Tourism Products**

Chapter Three of the dissertation represents the empirical core of the research, focused on the Rila-Pirin tourist region. The goal is to assess the specific potential of the region for the development of sustainable adventure tourism and to propose a model for product and destination management.

In **Section 3.1. "Criteria and Methods of Empirical Research,"** the developed methodological toolkit is presented. Based on theoretical premises and good practices derived in previous chapters, as well as a **SWOT analysis (Table 9)**, six main criteria with indicators for evaluating adventure tourism in Rila-Pirin have been identified. These criteria include: attractiveness of the main characteristics of adventure tourism; attractiveness of specific characteristics; consumer specifics; popularity of main adventure activities; recognition of tourist destinations; and sustainability and innovation in adventure tourism. The indicators cover geographical location, accessibility, infrastructure, quality of services, risk and safety, ecological sustainability, consumer experience, and market competitiveness. The methods used include observation, surveys among tourists and experts, and statistical analysis of available data. The aim of the research is to extract recommendations for optimizing the offered tourist products. The subject of the research is the potential of the Rila-Pirin region for the development of sustainable adventure tourism, and the object includes natural and cultural resources, tourist routes and activities, infrastructure, and the interaction among stakeholders.

Table 9. SWOT Analysis of Adventure Tourism in the Rila-Pirin Region

Strengths	Weaknesses
Unique natural environment with peaks like Musala and Vihren.	Lack of a strong, adventure-focused brand identity.

Strengths	Weaknesses
Pirin Biosphere Reserve and Rila National Park as protected areas.	Insufficient popularity of the region as an international adventure tourism destination.
Diversity of ecosystems suitable for year-round adventure activities.	Need for improvements in tourism infrastructure (marking, safety, equipment).
Well-developed network of tourist routes and mountain huts.	Limited capacity of local staff and lack of specialized training.
Availability of facilities for winter sports, mountaineering, and climbing.	Lack of digital innovations to facilitate tourist activities (mobile applications, digital guides).
Easy access to the region through existing transport infrastructure.	Insufficient funding for the development of specialized tourism infrastructure.
Attractive cultural sites like the Rila Monastery.	Uneven development of tourism services in different parts of the region.
Opportunities to attract international tourists interested in active and ecological tourism.	

Opportunities	Threats
Creation of innovative tourism packages combining adventure, cultural, and ecological elements.	Ecological risks associated with over-utilization of natural resources.
Development of a brand identity and marketing strategy for the region.	Competition from other mountain regions in Bulgaria and abroad.
Integration of sustainable practices to minimize environmental impact.	Lack of sufficient state support for promoting and developing adventure tourism.
Use of digital technologies for promoting the region (mobile applications, social media, virtual guides).	Pandemics or other global crises that limit international tourism.

Opportunities	Threats
Increasing international interest in sustainable tourist destinations.	Erosion and pollution due to increased tourist flow without adequate management measures.
Involvement of local communities in tourist activities to create economic benefits for the region.	Infrastructure and access problems in remote parts of the region.

Author's systematization, adapted from Portarska, V. (2025, p.276). *Management of Destination Marketing Organizations*. Sofia: Avangard Prima.²¹

In the conducted analyses, including the SWOT analysis, the author of the scientific paper emphasizes the need to develop sustainable tourism products and routes that consider the capacity of natural systems and offer value-added experiences. Furthermore, the need to introduce standards and certificates for sustainable adventure tourism, as well as targeted training and capacity building for local communities, is highlighted. The integration of modern technological solutions for managing tourist flows and monitoring environmental impact is imperative for the balanced development of destinations. Special importance is given to inter-regional and international cooperation as a factor for the exchange of good practices and the positioning of Rila and Pirin in the global adventure tourism market.

Section 3.2. Summarizing and analyzing the results of the empirical research presents the data from a survey conducted among 200 respondents and interviews with representatives of hotels and tourist agencies in the Rila-Pirin region.

- ✓ Demographic profile and attitudes of tourists: The sample is relatively balanced by gender (52% male, 46% female). The largest representation is the age group 25-39 years (37%), followed by 40-55 years (28%). Working individuals predominate (65%). The main elements associated with adventure tourism are "strong connection with nature" and "physical challenge."
- ✓ Visitation and purposes of visit to Rila-Pirin: 42.5% have visited the region in the last 5 years. The main purposes are "mountain trekking" (41.2%) and "winter sports" (35.3%).
- ✓ Assessment of the natural environment and preferred activities: The natural environment is highly rated (44% give a rating of "4", 22% - "5"). The most

²¹ Portarska, V. (2025, p.276). *Management of Destination Marketing Organizations*. Sofia: Avangard Prima.

popular activities are "mountain trekking" (165 participants) and "peak climbing" (120 participants).

- ✓ Assessment of infrastructure and safety: Route marking receives mixed ratings, with over 65% rating it "3" or higher, but there is also a significant proportion of dissatisfied respondents. Information about risks is predominantly rated as "satisfactory" (32.5%). The reliability of the mountain rescue service is perceived positively by the majority. Accessibility to the main areas is rated as "satisfactory" (37.5%) and "good" (35%).
- ✓ Recognition of destinations and digital tools: The most recognizable destinations are Rila Monastery (91%), Seven Rila Lakes (85%), and Bansko resort (87.5%). A large portion of respondents (85%) express interest in using digital tools for navigation and information.
- ✓ Influence of social media and suggestions for improvement: Social media exerts a moderate to strong influence on destination choice. Suggestions for improvement include better marking, updated information, improved infrastructure, more organized tours, and clear rules for environmental protection.
- ✓ Hypothesis Testing: A statistically significant relationship was found between age and the use of digital tools ($p=0.043$), with younger individuals using them more frequently. No significant relationship was found between status and visiting Rila-Pirin ($p=0.162$).
- ✓ Analysis of Interviews with Hoteliers: A fragmentation of offerings was observed, along with insufficient knowledge of the specific adventure tourist, infrastructural and resource limitations, and most notably, the lack of a strong, unified regional brand identity for Rila-Pirin as a year-round adventure tourism destination.

Section 3.3. Exploring the possibilities for creating an integrated adventure product develops the idea of combining classic adventure tourism with innovative product solutions, based on Philip Kotler's concept of the three product levels and taking into account sensory marketing.

- ✓ Core Product: Offering adventure activities such as mountaineering, rock climbing, winter sports. Example: a three-day package including climbing Vihren Peak, a trek to the Rila Lakes, and a visit to the Rila Monastery.

- ✓ Actual Product: Specific services and infrastructure – equipped routes, accommodation in huts/eco-lodges, transport, equipment rental, qualified guides. Example: a package with overnight stays in an eco-hut, organized transfers, equipment rental.
- ✓ Augmented Product: Additional services and experiences adding value – local festivals, eco-routes, tastings, digital guides, training, themed evenings, souvenir making. Example: providing a digital map with biodiversity information, participation in a reforestation program.

A sample integrated adventure package is presented (Table 11), including 3 nights in an eco-camp, organic food, transfers, equipment rental, training, interactive applications, etc. It is emphasized that hotels (especially 4- and 5-star ones) can transform their operations and function as tourist agencies, offering such integrated products, in accordance with the Tourism Act and the Categorization Ordinance.²²

Table 11. Package Proposal for Participation in an Adventure Tour

Main Product	Creating conditions for adventure activities in a natural environment
Actual Product	Accommodation – 3 nights in an eco-camp
	Meals – three meals a day with organic products
	Transfer to the starting point of the route
	Equipment rental for trekking and climbing
Augmented Product	Camp amenities – solar energy, relaxation zones
	Opportunities for training in orientation and climbing techniques
	Interactive applications for route tracking
	Evening presentations and talks with local guides
	Additional activities – handmade souvenir crafting

Author's systematization, adapted from P. Kotler²³

In the analyses conducted, the author also emphasizes the need to develop sustainable tourism products and routes that consider the capacity of natural systems and offer value-added experiences. Additionally, there's a focus on the necessity of introducing standards and

²² Tourism Act, Art. 2, par. 2 – Regulates the development of specialized types of tourism.

²³ Kotler, Ph., et.al., Marketing management, Pearson Education Limited, England, 2009

certificates for sustainable adventure tourism, as well as targeted training and capacity building for local communities.

The recommendations included in the model can be applied and used for the purposes of:

Figure 2. Recommendations for the Development of Adventure Tourism

Elaborating or supplementing existing strategies for the development of individual tourist regions in Bulgaria with a focus on adventure tourism

Including some of the recommendations in existing marketing plans for individual tourist regions with an additional specialization in adventure tourism

Developing annual programs to increase the attractiveness of adventure tourism destinations

Creating combined/integrated tourism products for cultural and adventure tourism, health and adventure tourism, bleisure tourism (in the context of business and adventure tourism)

Improving the product of tour operators and their specialization towards adventure programs

Stimulating local municipal administrations to promote adventure tourism with the aim of differentiating and highlighting individual tourist destinations by enhancing their attractiveness and recognizability

Developing a consumer profile of adventure consumers aimed at marketing managers of companies (hoteliers, tour operators, and destination management organizations)

Chapter Three of the dissertation represents the empirical core of the research, focused on the Rila-Pirin tourist region, and plays a key role in achieving the set scientific objectives. The main goal of this chapter is to assess the specific potential of the region for the development of sustainable adventure tourism and to propose a model for managing products and destinations.

Within this chapter, the last two main tasks set out in the introduction of this dissertation were successfully explored:

5. A methodology for evaluating and analyzing the attractiveness of adventure tourism destinations, specifically for the Rila-Pirin region, was created and applied. Subsection 3.1. "Criteria and Methods of Empirical Research" presented in detail the developed methodological toolkit, including the definition of six main criteria with specific indicators and weighting coefficients, based on a SWOT analysis. A mixed research methodology was applied, combining a quantitative survey among 200 potential and actual tourists and qualitative semi-structured interviews with representatives of the tourism business in the region. The analysis of the survey data revealed demographic characteristics, preferred activities (with mountain trekking and peak climbing being dominant), destination evaluation (marking, risk information, accessibility), and interest in digital tools. Hypothesis testing through SPSS analysis showed a statistically significant relationship between age and the use of digital tools.
6. A model in the form of recommendations for improving the tourism product in the field of adventure tourism was developed. Based on the empirical data, theoretical premises, and identified needs, a model for improving the adventure tourism product in the Rila-Pirin region was proposed. This model is based on Kotler's concept of the three product levels (core, actual, and augmented) and integrates the sensory aspects of the experience, illustrated with a specific package proposal. The model includes recommendations for improving infrastructure, marketing (branding and digital channels), safety, sustainable management, and the involvement of local communities, addressing identified problems such as fragmentation of offerings and lack of a strong regional brand identity.

The conclusions from Chapter Three emphasize that while the Rila-Pirin region possesses enormous potential, its full realization requires strategic and coordinated efforts to improve the offering, marketing, and management of adventure tourism. The author highlights the necessity of developing sustainable tourism products and routes that are aligned with the capacity of natural systems, introducing standards and certificates for sustainable adventure tourism, targeted training for local communities, and integrating modern technological solutions for managing tourist flows and monitoring environmental impact.

In conclusion, the author believes that the development of adventure tourism in Rila and Pirin is a strategic opportunity for Bulgaria, which, with proper management, can combine economic revitalization, social sustainability, and the preservation of the country's natural and

cultural riches. The results from this chapter provide a solid basis for formulating the overall conclusion of the dissertation and for outlining future directions for development.

CONCLUSION

The present dissertation constitutes a comprehensive scientific study of adventure tourism and its key role in the sustainable and innovative development of tourist destinations. The research examines the interaction between the theoretical foundations of adventure tourism on a global scale and the specific context of the Republic of Bulgaria, with a particular empirical focus on the Rila-Pirin tourist region. The main objective of the thesis is to analyze the essence, types, and trends in adventure tourism, to assess the potential of Bulgaria and the Rila-Pirin region for its development, and to propose an integrated model and specific recommendations for optimizing the adventure tourism product with a view to increasing the competitiveness of Bulgarian destinations.

The research proceeds from the understanding that in the contemporary "experience economy," tourists increasingly seek authentic, engaging, personalized, and transformative experiences. Adventure tourism, with its characteristic combination of physical activity, interaction with nature, immersion in local cultures, overcoming challenges, and an element of controlled risk, responds to this new consumer attitude, establishing itself as a significant and rapidly growing segment.

The results of the dissertation provided valuable information and demonstrated the comprehensive fulfillment of the tasks set in the introduction, as follows:

In Chapter One (Tasks 1 and 2): The essence and specificity of adventure tourism were clarified through a comprehensive review of scientific literature, which allowed for the formulation of a complete definition, tracing its historical development, and systematizing its key characteristics and diverse types. This analysis provided the necessary theoretical framework for the entire study. Furthermore, good practices and trends among leaders in adventure tourism on an international scale were identified and analyzed, highlighting successful strategies, innovative approaches, and challenges, serving as a valuable benchmark for the Bulgarian context.

In Chapter Two (Tasks 3 and 4): The potential and attractiveness of adventure tourism destinations, including in Bulgaria, were substantiated through an in-depth analysis of the country's natural, cultural-historical, and infrastructural endowments, emphasizing the significant, but not fully realized, potential of the Rila-Pirin region. Concurrently, the marketing management of adventure tourism destinations was investigated, analyzing modern

marketing tools and strategies (digital, sensory, sustainable marketing) and the possibilities for transitioning from mass to targeted marketing and building a strong brand identity.

In Chapter Three (Tasks 5 and 6): A methodology for evaluating and analyzing the attractiveness of adventure tourism destinations was created and applied through an empirical study among 200 respondents in the Rila-Pirin region, as well as expert interviews. The results confirmed the central role of natural endowments and physical challenge but, at the same time, identified clear needs for improvements in infrastructure (marking, accessibility), information provision (risks, current conditions), and the lack of a coordinated marketing strategy. Based on this data, a model in the form of specific recommendations for improving the adventure tourism product was developed. These recommendations include strategic positioning and branding, investments in infrastructure, information provision and digitalization (creation of an integrated digital platform), development of an integrated tourism product, sustainable management and environmental responsibility, engagement of local communities, improvement of safety, legislative adaptations, research activities, and inter-regional/international cooperation.

The conclusions of the dissertation emphasize that while the Rila-Pirin region possesses enormous potential, its full realization requires strategic and coordinated efforts to improve the offering, marketing, and management of adventure tourism. The author highlights the necessity of developing sustainable tourism products and routes that are aligned with the capacity of natural systems, introducing standards and certificates, targeted training for local communities, and integrating modern technological solutions (Figure 16). Special importance is given to inter-regional and international cooperation for positioning Rila and Pirin in the global adventure tourism market.

In conclusion, the author believes that the development of adventure tourism in Rila and Pirin is a strategic opportunity for Bulgaria, which, with proper management, can combine economic revitalization, social sustainability, and the preservation of the country's natural and cultural riches.

IV. REPORT OF CONTRIBUTIONS IN THE DISSERTATION

The present dissertation has the following main scientific and scientific-applied contributions:

1. A comprehensive definition has been derived, and the key characteristics and types of adventure tourism have been detailed, aligned with contemporary trends and consumer attitudes, which fills a gap in Bulgarian scientific literature.
2. A thorough and detailed analysis has been conducted on a specific Bulgarian destination (Rila-Pirin) regarding its potential for adventure tourism, identifying specific strengths, weaknesses, opportunities, and threats.
3. The conducted survey among potential and actual adventure tourists provides original empirical data on their motivation, preferences, assessments, and needs, which serves as a valuable basis for future marketing strategies and product development in Bulgaria.
4. An innovative model has been proposed that builds upon the concept of the three product levels (core, actual, augmented) and includes elements of sensory marketing, providing a comprehensive and practical framework for creating high-quality and memorable adventure experiences.
5. The created model for improving the adventure tourism product can be implemented in other adventure tourism destinations, not only in the Rila-Pirin region.
6. The dissertation offers detailed and practically oriented recommendations for strategic positioning, infrastructure improvement, digitalization, sustainable management, and legislative changes, which can serve as a roadmap for the development of adventure tourism in Bulgaria at national and regional levels. The necessity of balanced development, combining economic benefits with environmental protection and social responsibility through the active involvement of local communities in the processes of planning and managing adventure tourism, is emphasized.

Prospects for Future Research:

The limitations of the current study open up opportunities for a number of future scientific endeavors:

1. **Expanding the scope** of the empirical research represents a logical next step in the study's development. Future analyses could include conducting surveys among adventure tourists themselves to gain a deeper understanding of their motivation, preferences, expectations, and experiences. Furthermore, it is essential to also consider the perspective of local communities – their opinions, attitudes, and willingness to

participate in the development of adventure tourism can provide valuable information for the sustainability and continuity of the process.

2. Additionally, by conducting a **comparative analysis** between the Rila-Pirin region and other destinations in Bulgaria or neighboring countries where adventure tourism is developing, good practices and successful models can be identified. Such comparative studies would allow for the derivation of transferable solutions applicable to improving the management and offering of adventure products.
3. Last but not least, an **in-depth study** of the impact of adventure tourism on destinations – economic, social, and environmental – would contribute to a more comprehensive and balanced assessment of the benefits and challenges. Such an analysis could include quantitative assessments of generated revenues, created employment, the degree of environmental preservation, and social integration, thereby supporting the formation of long-term policies in the sector.

V. PUBLICATIONS RELATED TO THE DISSERTATION

As a result of the conducted exploratory, research, and empirical work on the dissertation, the following scientific and scientific-applied contributions are highlighted:

- ✓ Yanakieva V. "Adventure tourism as an integral part of world tourism," published in "Collection of Reports" from a scientific conference on: "Sustainable development and socio-economic cohesion in the XXI century - trends and challenges," D.A. Tsenov Academy of Economics Publishing House, Svishtov, 2021, pp. 748-753. ISBN: 978-964-23-2068-5
- ✓ Yaneva M., Yanakieva V. "Prospects for the development of adventure tourism," published in "Collection of Reports" from the Seventeenth International Scientific Conference of Young Scientists on "The Economy of Bulgaria and the European Union: Innovation and Transformation," St. Gregory Bogoslov Publishing House, Sofia, 2023, pp. 149-158, ISBN 978-619-7622-31-7
- ✓ Yanakieva V. "The influence of sensory marketing on adventure tourism," published in "Collection of Reports" from a scientific conference on: "Information Technologies in Science, Education, Business and Tourism," VUM Publishing House, Varna, 2022, pp. 136-145. ISSN 2367-7368

- ✓ Ianeva M., Yanakieva V. "Adventure tourism in Bulgaria tourism zoning," published in "Proceedings of the international scientific conference" from an international scientific conference on: "Tourism for sustainable future," "St. Cyril and St. Methodius" University of Veliko Turnovo Publishing House, Veliko Tarnovo, 2023, pp. 154-164. ISBN 978-619-239-887-3
- ✓ Yanakieva V. "Impact of adventure tourism on fashion, entertainment and the younger generation," published in a publication of the University of National and World Economy Publishing Complex from the Eleventh International Scientific Conference for Students and PhD Students, Sofia, 2023, pp. 247-254 ISSN 1314-5061
- ✓ Kolarova V. "Contemporary tourism - rethinking opportunities for the development of adventure tourism," published in "Collection of Reports" from an International Scientific Conference on: "Contemporary tourism - rethinking opportunities and models for development," College of Tourism – Varna, "Science and Economics" Publishing House, Varna, 2023, pp. 129-140. ISBN 978-954-21-1161-0

VI. DECLARATION

<p>I declare that the dissertation "Adventure Tourism for Destination Development" is an entirely original product of my authorship. In its development, no external publications or works have been used in violation of their copyrights.</p>
